Cumhuriyet

17 EYLÜL 1984

SİYASET 84

PARASIZ EK
37

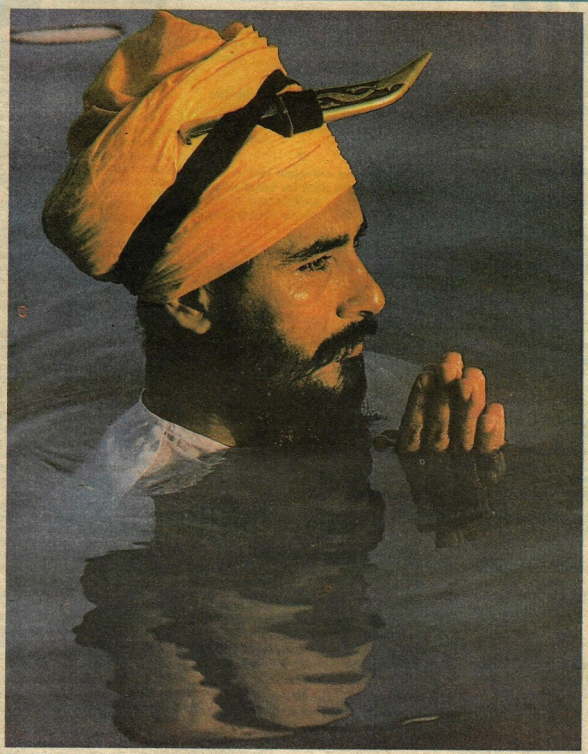

Feroz Ahmad yazdı

"Kan, Hint mozayiğinin sıvalarını eritiyor" mu?

8/9

4 *ANAP Grubu ne yapacak?*

5 *Meclis tatilden döndü, izne çıktı*

6 *Emeklilik hakkı iane mi?*

7 *Fil mi ağır, eşek mi?*

10 *Raghu Rai'ın gözüyle Hindistan*

11 *Bir bahtsız ülke: Kamboçya*

12 *Bir insanlık ayıbı*

13 *İsrailli albay anlatıyor*

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Gübre tarım girdisidir.
NEVZAT ÖZKAN
Doğru Yol MKYK Üyesi

●

Zamandan güçlü değilim.
MUSTAFA K. PALAOĞLU
Halkçı Parti Milletvekili

●

Başka partilerde ne olup bittiğini gözucuyla bile izleyemiyoruz.
CAHİT ÜLKÜ
DSP Sözcüsü

●

Lotto, bireyin kendi şansını kendi iradesi ile oluşturan yalın ve en yaygın devlet oyunudur.
CEVAT KANİ ÜNER
Milli Piyango Genel Müdürü

●

Lotto sanıldığı gibi bir şans oyunu değildir.
HURŞİT GÜNEŞLİ
Spor-Toto Teşkilat Müdürü

●

Anadolu'da bir köyde öğretmen olan bir okur, bize gönderdiği mektupta sayfayı okurken kendini oralarda hissettiğini söylüyordu.
ERTUĞRUL ZORLUTUNA
Milliyet Gazetesi
Cemiyet sayfası Yönetmeni

●

Halkımız 99 dakika gülüyorsa bir dakika da düşünmeye ayırıyor. Bu da benim...
BARIŞ MANÇO
"Alternatifsiz" sanatçı

●

Bugün en yetkili makama beni getirseler ne yapardım?
NURETTİN KOÇAK
Müteahhit ve sanayici

●

Bu şerefli görevi çok sevgili renkdaşım Şeref'e devredeceğim.
ORHAN TATLIDİL
Beşiktaş eski amigosu

●

Hayat dinamik, tekerlekler dönüyor.
SAKIP SABANCI
Sanayici

Aklıma kötü şeyler geliyor.
SELÇUK YULA
F.B.'li milli futbolcu

●

Ne kadar çok hamile kadın var?
ÇETİN ALTAN
Güneş Gazetesi yazarı

●

Türkiye'nin meselelerini Alman kamuoyuna bizim bildiğimiz şekli ile anlatma imkânına kavuşmuş olduk.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

Gene hayret... Bu kez de Çekoslovakya'ya yenildik. 79-62.
TEOMAN GÜRAY
Güneş Gazetesi spor yazarı

●

Kafir oyun disiplini, tavla disiplini, fiyat disiplini, sınıf disiplini ve Ay-Gaz fırını ısı disiplinine benzemediği için, oyun disiplinini bir karnıyarık yemeği gibi devamlı sıcak tutmanın mümkünü yoktur.
İSLAM ÇUPİ
Milliyet Gazetesi spor yazarı

●

Bir yere gitmişizdir, hesabı o ödemiştir. Sorarım size bu, para yemek midir, bu jigololuk mudur?..
AHMET UĞURLU
Tiyatro sanatçısı

●

Su gibi berrak olan halkımın karşısında şarkılarımı su gibi söylemek için (su) içiyorum.
SAMİME SANAY
Ses sanatçısı

●

Sporu parlamentoya ve siyasete sokmakta kararlıyız.
VEHBİ DİNÇERLER
Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

●

Almanya'dan geldiğime pişmanım.
ERDAL KESER
G.S. futbolcusu

●

İşte şimdi Yönetim Kurulu'ndan çıkıyoruz.
ŞEVKET YILMAZ
Türk-İş Genel Başkanı

Fiyatlar arttıkça turşuların kalitesi de bozuluyor.
SUPHİ SARAÇOĞLU
Laleli Meraklı Turşucusu

●

Yok antrenman stop... Derwall yok burada... Koş.
BRANKO STANKOVİÇ
Beşiktaş Teknik Direktörü

●

Ayol, halk konseri bu. Bir de giyinecek miyiz Allahaşkına?
AJDA PEKKAN
Süperstar

●

Vural bana abi derdi, ben de onu çok severdim.
ALİ TANRIYAR
İçişleri Bakanı

●

Burnuma ne olduğunu tam anlamadığım kötü bir koku geliyor.
NURULLAH GEZGİN
İSO Yönetim Kurulu Başkanı

Konser için iki ay gölgede oturdum, sesimi koruyum.
ZEKİ MÜREN
Sanat güneşi

●

Koridor oldunuz hepiniz.
ZOZAN SİMOVİÇ
Galatasaray kalecisi

●

Bundan sonra ben de hırçınlık yapacağım.
FATİH TERİM
Galatasaray Kaptanı

●

Nazan hanımın çok yakında ablasını sollayıp geçeceğine açık çek veririm.
KADİR İNANIR
Sinema sanatçısı

●

Santrfor Ahmet rakipten gelen topa dalmış, önüne "mayıs pisliği" gibi yatan Şmoviç'i de çalımlamış, golü atmıştı.
TALAY ERKER
Hürriyet Gazetesi spor yazarı

●

Ben kazak erkeğim.
YILDIRIM GÜRSES
Çoksesli müzik sanatçısı

haftanın portresi

Özal gibi yar, Sri Lanka gibi diyar, G. Saray gibi takım olmaz

Tanrının inayeti, bacanak Özal'ın hidayeti ile İçişleri Bakanı olan Ali Tanrıyar, Başbakan Turgut Özal'ın *"en yakını"*, kabinenin *"en yaşlısı"*, *"en az konuşanı"* ve *"en Galatasaraylısı"*dır. Ayrıca on gün öncesine kadar *"bacanak"* unvanlı dünyadaki tek İçişleri Bakanı sıfatını taşıyor. Ancak *"kabine arkadası"* Vural Arıkan kendisini Sri Lanka'dayken arkadan vurdu. Onu *"Özgürlükten mözgürlükten, düzenden müzenden, hukuktan mukuktan anlamaz"* bakan ilan etti. Böylece sıfatlarına maliyenin bu görüşleri de eklendi.
Zaten işin başından beri *"Doktordan İçişleri Bakanı olur mu?"* diyen torba ağızlardan geçilmiyordu. Oysa ki Ali Tanrıyar düz bir doktor değildi. *"İç hastalıkları"* uzmanı idi. Eski deyimiyle bir dahiliye mütehassısının dahiliye vekâletinin başına getirilmesinde bir *"terslik"* yoktu.
Kaldı ki Tanrıyar, *"hazır lop tayin"*e çok karşı idi. İçişleri Bakanlığı resmi kayıtlarına göre kendisi *"Oylama ve seçim ile başhekimlik koltuğuna oturmuş Türkiye'nin ilk doktoru idi:* Bu yüzden 1950 yılında Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi'ne atanan ilk doktor olmanın ayıbını on yıl taşıdı. Sonra 1960'da hastane içi seçimlerini ezici bir çoğunlukla kazanarak bu ayıbı sildi. Başhekimlik odasına yerleşti. Kendisine yakın çevresine, Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi'ndeki seçimlerin, ANAP'ın katıldığı son genel seçimlerden *"bin defa daha çetin"* geçtiğini anlata anlata bitiremeyecek. Tam 70 yıl önce 1914 yılında Kavala'da doğan Tanrıyar, burasının güvey ellerine düşmesi ile Manisa'nın Kırkağaç ilçesinde kavun tarlalarının kenarına göçmüş bir ailenin çocuğudur. Kavunların sarı ve kızarmış renklerinden etkilenip *"Ben Galatasaraylı olacağım"* diye feryat etmesi Cumhuriyetin kurulduğu yıllara rastlar. Ailesi kendisini takıma sokamayacağı için Galatasaray'ın ilk mektebine bıraktılar. İlki orta, ortayı lise izledi. Galatasaraylı Ali, hasta Galatasaraylı olduğu için takımının maçlarını kaçırmamak için çok kısa süre çalıştığı Elazığ'ın dışında İstanbul'dan, hatta Galatasaray civarından adımını dışarıya atmadı. Ömrü Beyoğlu'nda geçti. Ancak Tanrı'nın işine bakın ki Tanrıyar, Tanrı'nın milyonlarca kızı arasından seçe seçe *"Başbakan olacak Özal"*ın baldızını seçti. Bu seçim Özal'ın kendisini bakan seçmesi gibi bilinçli değil, pek mutlu bir rastlantı idi. Zaten Tanrıyar *"Tanrı'nın sevgilisi"* demekti. Gerçi Arıkan onu *"Tanrı'nın uçurumu"* gibi görüyordu ve oraya atmak istiyordu ama, Tanrı gibi, Özal da Tanrıyar'a *"yar"* idi. Bu nedenle Ali Tanrıyar *"Özal gibi yar, Sri Lanka gibi diyar, Galatasaray gibi takım olmaz"* diyerek selametle yaşayıp gidiyor.

haftanın fotoromanı

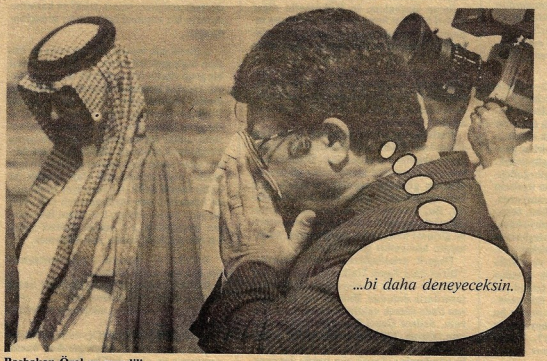

Başbakan Özal ve mendili

(Fotoğraf: RIZA EZER)

dünya kulisi

İSVİÇRE

Bakanın uçağını kim takar

*İsviçre Dışişleri Bakanı **Pierre Aubert**, Bulgaristan'a yaptığı bir resmî ziyaret sırasında kahkahalar arasında karşılandı. Bulgarlar elbette ki İsviçre hükümetinin özel jet uçağını bekliyordu. Oysa İsviçreli hükümet heyeti 7 kişilik bir çift motorlu pırpır uçağıyla Sofya havaalanına indi. Bakanı karşılayan Bulgar heyetindekiler **"Bu sivrisinek kimin yahu?"** diye gülüştüler. İsviçre Dışişleri sözcüsü **Marcel Pache** ise mütevazi taşıtın İsviçre hükümetinin resmi uçağı olduğu açıkladı. Ayrıca, İsviçre yöneticileri jete ancak uzun menzilli uçuşlarda biniyor, o zaman da bir yolcu uçağından birinci sınıf bir koltuk ayırtmakla yetiniyorlar.*

DANİMARKA

Kraliçe'nin birinci yıl zammı yüzde 10

Hızla at koşturan enflasyon Danimarka Kraliçesi Margaret'in de ekmeğiyle oynuyor. Kraliçe bu yıl enflasyondan dolayı 650 bin kron (30 milyon lira) gelir kaybına uğradı. Bu yılki kaybından dolayı önümüzdeki yıl kendisine yüzde 10 maaş zammı verilerek arka çıkılacak. Bu sayede Kraliçe Margaret 1985 yılında 23,9 milyon Kron (1 milyar 50 milyon lira) maaş alacak. Ama kocası Prens Henrik yine karısının parasıyla geçinecek. Parlamento Prense maaş ödemeyi bu yıl da reddederek, kraliçenin prensin harçlığını kendi cebinden ödemesine karar verdi.

İTALYA

Şair Mafya Babası

*Napoli Mafyasının babalarından **Raffaele Cutolo** halen aralarında uyuşturucu madde kaçakçılığının da bulunduğu çeşitli suçlardan 10 yıllık hapis cezasını çekiyor. Gerçi polis **"Baba Raffaele"**nin Sardunya adasındaki cezaevinden Napoli'deki uyuşturucu madde ticaretini yönetmeye devam ettiğinden emin, ama Cutolo bir gazeteye gönderdiği bir şiirde bu konuda ne kadar ince duygulu olduğunu gösterdi. İşte şiir: **"Beyaz toz, senden nefret ediyorum, / Tatlısın, buruksun, bir kadın gibi, / Yine de karanlık egemen. / Gençler, nefret edin Beyaz tozdan. / Inanın! Uçuyorsunuz sayesinde, ama o sizi en koyu karanlığa yuvarlıyor... / Gök, bir ışık seli gibi parlıyor, sonra tükeniyor ve yarın tek bir küçük haber: / 'Yine bir insan beyaz zehirden öldü' diyor. / Beyaz toz, senden nefret ediyorum."***

FEDERAL ALMANYA

Başbakandan yumurta yok

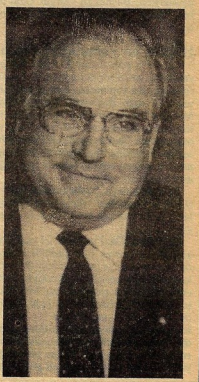

*Federal Almanya Başbakanı **Helmut Kohl** gazetecileri yumurtalarından mahrum bıraktı. Başkent Bonn'daki Basın Bürosu binasında çalışan gazeteciler her sabah masalarında taze yumurta bulurdu. Ama bir sabah köy yumurtalarını getiren kadını iriyarı birkaç adam kapıda durdurdu. Çünkü o sırada Başbakan Kohl içeride gazetecilerin sorularını yanıtlıyordu. Başbakanın koruma görevlileri, yumurtaların beslenme dışı amaçlarla kötüye kullanılmasından kaygılanmıştı. Yumurtacı kadın getirdiği yumurtalar arasında çürüklerinin bulunmasının kesinlikle söz konusu olmadığına yemin ettiyse de içeri alınmadı.*

ANAP Grubu ve hükümet cephesinde yüksek tansiyon

Revizyon : Belki Operasyon: Muhtemel Kondisyon: ?

ANAP Grubu 25 eylül salı günü toplanacak. Grupta bir "sunuş" konuşması yapacak olan Turgut Özal'in "bakanlar dahil" tüm ANAP milletvekillerine "herkesin ne yapacağını, neyin yapılmayacağını bilmesi gerektiğini" anlatacak.

RAFET GENÇ

TBMM'nin çalışmaya başlayacağı 25 eylül salı gününe bir hafta kala, politik kuliste tartışılan en önemli konu, hükümetin ne zaman **"revize"** edileceği.

Özellikle Maliye ve Gümrük Bakanı **Vural Arıkan** ile İçişleri Bakanı **Ali Tanrıyar** arasında 15 günden beri süren anlaşmazlık, araya Başbakan Turgut Özal'ın girmesine rağmen giderilemedi. Ve bu tartışmadan geriye kimin istifa edeceği, kimin **"görevden alınacağı"** yolunda sorular ve görüşler kaldı. Bir hafta içinde Bakanlar Kurulu'nda herhangi bir değişiklik olmasa bile bazı bakanlar arasında uyumun pek sağlanamayacağı kuliste ifade ediliyor.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in, Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan ile yaptığı görüşmeden sonra Başbakan Özal'la 5 saat süren görüşmesi dikkati çekti. Özal'ın Cumhurbaşkanı'yla 5 saat süren görüşme yapmasının **"olağan"** olmadığı, bakan çekişmelerinin konu edildiği ileri sürüldü.

ANAP Grubu'ndaki sessiz hazırlıklar

Hükümet birbirine çatan bakanlarla işleri bitirmeye çalışırken, ANAP Grubu'nda bazı hazırlıkların yapıldığı dikkat çekiyor. Nevzat Bıyıklı (Artvin milletvekili) Grup Yönetim Kurulu'na bazı konularda İçişleri Bakanı'nın yanıt vermesini istediği önergeler verirken, bu önergeleri destekleyenlerin giderek arttığı bildiriliyor. Bilindiği gibi yeni anayasada, partilerin hükümete girmesi ya da hükümetten çıkması grup genel kurulunun kararına bırakılmış durumda. Bu nedenle ANAP Grubu'ndaki kıpırdanmaların yoğunluk kazanması halinde Başbakan Turgut Özal'ın ne dereceye kadar gruba **"hâkim"** olacağı merak ediliyor.

ANAP Grup Başkan Vekili **Ercüment Konukman**, Meclis açılmadan önce, Ankara'dan ayrılmayarak milletvekilleri ile temaslarını sürdüren ve genelde sorunlara çözüm arayan kişi olarak görünüyor. En azından parlamenterler arasında **"nabız yoklama"** görevini yapıyor. Konukman, bazı sorularımızı gülerek yanıtlarken, **"ANAP 1-0 galip, bilesiniz"** diyor. Ama kime karşı 1-0 galip, onu söylemiyor. Grup gündeminin henüz belirlenmediğini belirten Ercüment Konukman, 25 eylül salı günü saat 10.00'da grubun toplanacağını açıklarken, Başbakan Turgut Özal'ın da bir **"sunuş"** konuşması yapacağını belirtiyor.

Herkes ne yapacağını bilsin

ANAP'li yöneticiler 25 eylül salı günü yapılacak grup toplantısına çok önem veriyorlar. Bu toplantıda sunuş konuşması yapacak olan Başbakan Turgut Özal'ın Meclisin kapanmasından bu yana hükümetin yaptığı işlerle ilgili geniş bir bilgi vereceği, ayrıca **"bakanlar dahil"** tüm ANAP milletvekillerine **"herkesin ne yapacağını, neyin yapılmayacağını bilmesi gerektiğini"** anlatacağı söyleniyor.

Bu konuşmayla Başbakanın aslında parti içinde **"kanalize"** olmaya çalışan grupların dağıtılmasını amaçladığı ifade ediliyor.

Başbakan Özal'ın parti içi çalkantıları anında bastırmak için şimdiden gereken önlemleri almaya çalıştığı belirtiliyor. Bakanlarla ilgili politik dedikoduları bertaraf etme savaşında gruptan nasıl bir tepki geleceğinin yoklamasının yapıldığı şu günlerde, muhalefet kanadından bir üye, **"Biz buraya bazı şeylerin düzeltilmesi için geldik. Hayal kırıklığına uğramak istemiyoruz. Zaten bizim politikadan beklediğimiz yok. O nedenle bazı önemli gördüğümüz olayların ve politik gidişin üstüne gideceğiz"** diyor.

Bu görüş içinde olanların ANAP Grubu'nda şimdilik yaygın bir tabanı olmadığı görülüyor. Ama bu grubun yakında **"çok kuvvetli bir hatiple"** meydana çıkacağı ifade ediliyor.

ANAP Grubu'nun diğer **"önemli iki hizbi"**nin bürokratik kademelerde **"adam yerleştirme"** kavgası derinden derine sürüyor. Bunların şimdilik parti içi sorunlarla pek uğraşmadığı görülüyor. Bu iki grup daha çok örgütlenme savaşı veriyor, yurt düzeyinde.

ANAP Grubu, önümüzdeki haftalar içinde bakanların değiştirilmesi ya da Turgut Özal'ın operasyonu için ne yapılacağının merakı ve tartışması içinde. Meclis çalışmalara başlamadan önce, iktidar grubunda sessizlik var, ama bu sessizliği hayli gürültülü günler izleyecek gibi görünüyor.

KONUKMAN — ANAP kime karşı 1-0 galip?

TBMM tutanaklarından

"Başbakan plajda, Meclis tatilde"

4 EYLÜL 1984

Uzunca bir aradan sonra TBMM 1 eylülde çalışmalarına başladı ve hemen tatile girdi 25 eylüle kadar... Meclisin iki günlük çalışması sırasında bile sizlere aktarabileceğimiz pek çok konuşma yapıldı. Tatilden dönüp, izne çıkan Mecliste, bu konudaki tartışmalardan ve muhalefetin iktidarı ne biçimde eleştirdiğinden bir örnek: MDP Denizli milletvekili İsmail Şengün, Meclisin 25 eylüle kadar tatile girmesine karşı çıkarken şunları söylüyordu...

İSMAİL ŞENGÜN (Denizli)— **Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; 1 eylül günü Türkiye Büyük Millet Meclisi sessiz sedasız açılmıştır. Sanki üç yılı aşkın bir aradan sonra girilen demokratik sistemin yeni bir yasama yılına değil de, birkaç günlük aradan sonra çalışmalara başlıyorduk. Böyle bir açılışı çok, pek çok yadırgadığımızı belirtmek isteriz. Tüm sayın üyelerin de bu açılışı yadırgadıklarını sanıyoruz. Anlaşılan Meclis sessizce açılırken, sessizce tatile girmenin çareleri araştırılıyormuş.**

Yasama yılının bu ikinci birleşiminde mübarek Kurban Bayramı için birkaç günlük bir ara verilmesini bekler ve Meclis çalışmalarımızın 11 Eylül günü yeniden başlayacağını umarken, bayram tatilini çok aşan, Anavatan Partisi Grubu önergesiyle karşılaşıyoruz... Dert ve sıkıntıları bu kürsüden zamanında dile getirmeyelim de ara tatiline mi çıkalım arkadaşlar?.. Vatandaş bize, ne yüzle karşımdasınız demez mi?..

Hükümet maalesef beklentileri boşa çıkarmaktadır. Cumhuriyet tarihimizde 9 ay içinde bu derece yıpranan; memleketi ekonomik, idari, sosyal bakımdan tahrip eden bir hükümet görülmemiştir. Tahribatı yetmiyormuş gibi, bigâneliği ve sorumsuz davranışlarıyla da toplumu rahatsız ve maalesef en kötüsü ümitsizliğe sevketmiştir.

Sayın Başbakan ve Hükümetin diğer üyeleri haftalar boyu Ankara'nın dışına taşınmış ve Türkiye plajlarından garip kıyafetlerle Türkiye'yi yönetmeye çalışmışlardır. (H.P. sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar) **Memleketin Doğu ve Güneydoğu bölgesinde meydana gelen vahim olaylar karşısında dahi toplanamayan bir hükümet, toplum gözünde ciddiyet ve güvenilirliğini kaybeder.**

Parlamento ara tatili kararı alırsa aynı görünüme düşer, arkadaşlarım ve iktidar grubu kendini yıpratmış olur. Halbuki parlamento memleket meselelerine elkoyarak denetim görevini yapmak ve hakiki güç kaynağı olduğunu göstermek durumundadır. Bu, Anayasamız ve demokrasi prensiplerinin gereğidir. Bir başbakanın emrine girmeyi kabul eden parlamento, parlamento hüviyetine gölge düşürür.

Değerli arkadaşlarım, diğer taraftan "Biraz önce Sayın Halkçı Partisi sözcüsü belirttiler- Meclis komisyonlarımız teklif ve tasarılarla doludur. Burada tekrar sayılarını ifade ederek vaktinizi almak istemiyorum. Sadece Genel Kurulda; 36 tane kanun tasarısı, 123 adet kanun teklifi ve 147 adet kanun hükmündeki kararname Meclis gündemine girmek için sırada duruyor. **Meclisimizin Sayın Başkanına göre, Meclisimize intikal eden ve öncelikle görüşülmesi gereken kararnameler halen yoğunluk arz etmektedir. Bunların bu yasama yılı içinde süratle sonuçlandırılması gerekli bulunmaktadır. Bunlar Sayın Meclis Başkanının ifadeleridir.**

DEVLET BAKANI SUDİ NEŞE TÜREL (Antalya)— **Yaparız yaparız.**

İSMAİL ŞENGÜN (devamla)— **İnşallah.**

Sayın Meclis Başkanımızın bu halisane niyeti karşısında Meclisimiz tutar da ara tatiline mi girer? 15 günlük ara tatili yerine, faaliyetimizi sürdürerek biraz önce yukarda ifade ettiğimiz tasarı, teklif ve kararnamelerin hiç olmazsa bir kısmını sonuçlandırırdık.

...Şimdi çok önemli gördüğümüz bir hususa değinmek istiyoruz. 15 Ağustos gecesi bir grup silahlı terörist Eruh ilçesi jandarma karakol binasına bombalı ve silahlı saldırıda bulunmuştur. Aynı gün akşamı Şemdinli ilçesinde diğer bir ayrılıkçı terörist grup jandarma subay açıkhava gazinosunu, subay lojmanlarını ve ilçe jandarma karakolunu otomatik silahlarla taramışlardır. Olay Sayın Başbakanın görüşünün tam aksine, basit bir eşkiyalık olayı değildir. 12 Eylül öncesi dahil, Cumhuriyet tarihimizde benzerine pek rastlanmayan çok ciddi bir olay karşısındayız. Bu, Sayın Başbakanın ifadeleriyle 1-2 saatlik gösteri yapıp kaçma şeklinde basite irca edilemez.

BAŞKAN— Sürenin tamamlanmasına bir dakika vardır efendim.

İSMAİL SARUHAN (Ankara)— **Sayın Başkan neyin müzakeresi bu?**

BAŞKAN— **Lütfen müdahale etmeyiniz efendim.**

İSMAİL ŞENGÜN (Devamla)— **Sayın Başbakan maalesef olaya gereken önemi vermemiş ve olayı hafife almıştır.**

BETÜL UNCULAR

TBMM tatilden dönüp izne çıktı

HP, verdiği yasa önerilerinin peşinde koşacak, MDP iktidarı parlamentoya "yanaştırmaya" çalışacak. TBMM'nin 24 kasıma kadar 13 yasayı çıkarması gerekiyor. Bu, anayasa hükmü.

Tek İktidar Koll. Şti. ile Sınırlı Sorumlu Muhalefet Koop. yeniden faaliyete hazırlanıyor

Ankara — TBMM'nin bu yasama yılının sessiz sedasız açılışının nedeni, daha ikinci birleşiminde yeniden tatile girmesiyle anlaşıldı. 25 eylül salı günü çalışmalarına başlayacak olan Meclisi bu sessizliğin arkasından şiddeti zaman ve zemine bağlı olarak değişiklik gösterebilecek olan fırtınalar bekliyor. İlk fırtınanın doğal olarak iktidar partisi ANAP'ta çıkması bekleniyor. ANAP Meclis Grubu'nun ilk toplantısında daha önce örnekleri görüldüğü gibi bazı kelleler istenebilir. Şimdiden bu istemin biçimini tartışan ANAP'lılar var.

ANAP Grubu'nda geçen yasama yılında, Milli Eğitim Bakanı'nın istifası istenmiş, ancak Başbakan Turgut Özal, bizzat ağırlığını koyarak konunun alevlenmesini önlemiş ve grupta bütünlüğü sağlama amacıyla gece yarılarına kadar milletvekillerinin dertlerini dinlemişti. Başbakan Özal'un, bacanağı olan İçişleri Bakanı'nın istifasının istenmesi durumunda alacağı tavır bilinmez, beklenmez bir tavır olmayacak görünümünü şimdiden veriyor gibi...

Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan'ın kardeşi Edirne Milletvekili Türkân Arıkan, bakanı da çok yakından ilgilendiren önemli konuyu grupta **"hukukun üstünlüğü"** açısından dile getirecek. Türkân Arıkan, anayasanın 81. maddesine yer alan **"Milletvekili Andı"**ndaki; **"hukukun üstünlüğü", "herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması"** ve **"anayasaya sadakat"** ilkelerini diğer ilkelerle birlikte üyelerin tekrar hatırlamalarında yarar gördüğünü söyledi. Arıkan bu konulara Meclisin sahip çıkmasını isteyerek, **"İktidar buna sahip çıkacaktır. Kasıtlı veya kasıtsız hata olabilir. ANAP'ın buna sahip çıkacağından hiçbir zaman şüphe etmedim"** dedi.

Ana muhalefet HP'nin de bu konuda vereceğini açıkladığı **"Meclis araştırması"** önergesine bazı ANAP'lıların katılabilecekleri belirtiliyor. Tabii bu görüşler zamana ve **"zemine"** bağlı olarak değişmezse...

HP kendi iç bünyesindeki yönetim savaşımının yanında bu yasama yılında **"sabırlı, seviyeli, sorumlu"** muhalefetini sürdüreceğini yetkili ağızlardan dile getiriyor. HP, hükümetin Meclisi büyük ölçüde dışlayan yasama politikasına karşı çıkılması ve bu konuda anayasa değişikliği girişiminde bulunulmasını planlıyor. Ancak, gerek Cumhurbaşkanı'nın, gerekse Başbakan'ın anayasa değişikliği konusundaki görüşlerinin ışığında, bu girişiminin sonuçsuz kalacağı ortada görünüyor... HP ayrıca geçen yasama döneminde verilen yasa önerilerinin çıkarılması için çaba harcayacak.

HP'nin komisyonlarda sayısal açıdan etkin olmayışı ve üyelerinin verdikleri çok sayıda soru önergesinin Meclis gündemini tıkaması nedeniyle harcayacağı çabalar, alabileceği sonuç ne olacak?..

MDP'ye gelince, **"halkın ekonomik ve sosyal sıkıntıları"** gruplarının gündeminde ilk sırayı alıyor. Onu, **"memurlar arasında yapılan partizanca tasarruflar"** izliyor. MDP'nin bir başka yakınması da **"ANAP'ın sorunları parlamento çatısı altında görüşmeye yanaşmaması."** MDP'lilerin bu konuda ANAP'ı ikna etmesi gerekiyor.

Partilerin gündemlerindeki konuların yanında, TBMM'nin gündeminde ilk sırayı 1982 Anayasası uyarınca çıkarılması zorunlu 13 yasa alıyor. Bu yasaların 24 kasıma dek parlamentodan çıkarılması anayasa hükmü. Ekim ayı ortalarında TBMM'ye sunulacak. 1985 Mali Yılı Bütçe Yasa Tasarısı Meclisten geçecek. Ayrıca bin sayfayı aşkın KİT raporlarını üyeler inceleyecekler. Bir de geçen yasama yılında çalışmalarına başlanan, ancak bir türlü sonuçlandırılamayan yeni iç tüzük konusu var. HP, yeni iç tüzük hazırlanırken, İhtisas komisyonlarında muhalefetin etkinliğinin sağlanmasını istiyor.

TBMM Başkanı Necmettin Karaduman da yoğun çalışmaların beklediği milletvekillerinin sağlıklarını düşünerek, onlar için Meclis alanı içinde bir kapalı spor salonu, bir de açık spor sahası düzenlenmesi için çalışmalara başladı. **"Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur"**; spor alanlarının kuruluşuna temel olan ilke bu. Geniş kapsamlı bir sağlık tesisi, lisan laboratuvarı da milletvekillerine sunulacak hizmetler arasında yer alıyor.

Beş yıl sürmesi beklenen yasama döneminin ikinci yasama yılı böyle başlayacak.

anlık...

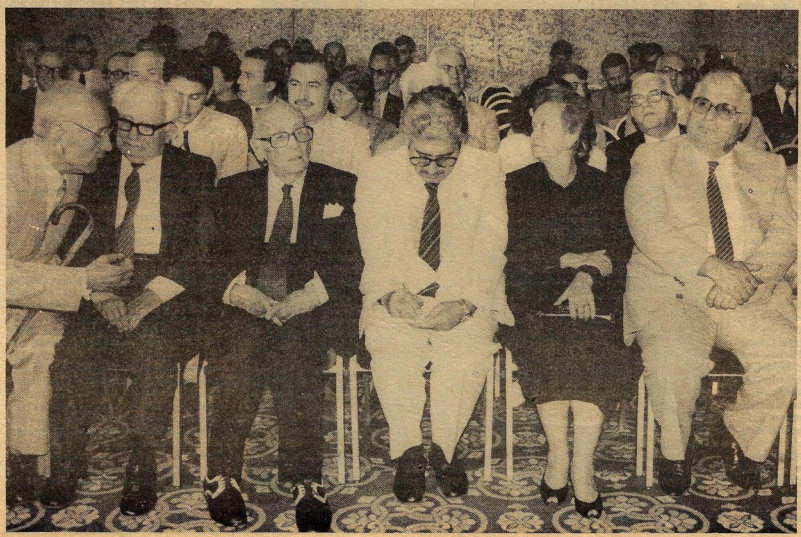

Tarih eski değil. 14 Eylül 1984. İstanbul Sheraton Oteli'nde "Aydınlar Ocağı"nın düzenlediği bir seminer. Fotoğrafta Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, eski Cumhurbaşkanlarından Celal Bayar, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler, Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy, Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu var. (Fotoğraf: ASİYE UYSAL)

Sosyal güvenlik, iane değil hak sistemidir

Çağdaş sosyal güvenlikle Ortaçağın toplumsal yardımlaşma mekanizmasını birbirinden ayırmalıyız. Ortaçağda fakire, düşküne, sakata yardım etmek, varlıklı kişilerin vicdanına terk edilmişti. Sosyal güvenlik böyle bir şey olamaz.

Ekonomiyi toplumsal refaha erişilecek bir araç olarak değil, belli kesimlere fon aktaracak bir amaca bağlı görme alışkanlığının sonucu olarak, serbesti modelinin topluma maliyeti her geçen gün yükseliyor.

TEVFİK ÇAVDAR

Adına **"serbesti"** denilen bugünkü ekonomik modelin toplumsal maliyeti her geçen gün yükselmektedir. Ekonomiyi toplumsal refaha erişilecek bir araç olarak değil de sadece belli kesimlere fon aktaracak bir amaç gibi görme alışkanlığının doğal sonucu budur. Nitekim Sayın Başbakan emeklilik yaşı ile ilgili savını, **"Yirmi yıl çalışıp, otuz yıl onun meyvelerini yemek doğru değildir, sosyal sigorta dengelerine uymaz"** diye savunurken gene basit bir muhasebe mizanı yapmış, olayın getireceği toplumsal maliyeti gözardı etmiştir. Bu yaklaşım; sayın Özal'ın 6 Kasım seçimlerinden önce yayınladığı görüşlerini okuyan kişiler için şaşırtıcı değildir. Çünkü bu görüşlerde sosyal güvenlik, başta Almanya olmak üzere Batı ülkelerinin içine düştüğü ekonomik sıkıntıların tek kaynağı olarak nitelenmektedir. Sözün kısası, eğer Almanya'da işsizlik ve ekonomik bunalım varsa bunun nedeni bir önceki sosyal demokrat iktidarın toplumsal güvenliğe yönelik kararlarıdır, diyor sayın Özal. Buna bir görüş olarak diyeceğimiz yok. Kendisi sosyal güvenliği böylesine yadsımaya varan bir biçimde algılıyorsa bunu da bir yaklaşım olarak saygıyla karşılarız. Ne ki iş bu görüşü yaşama geçirme aşamasına gelince her yurttaş gibi kendi düşüncelerimizi olabildiğince sergilemek de görevimiz.

Keyfe göre yardım değil

Bir kez, su nokta üzerinde bir görüş birliğine varmakta yarar vardır: Çağdaş sosyal güvenlikle Ortaçağın toplumsal yardımlaşmasını birbirinden ayırmalıyız. Ortaçağda fakire, düşküne, sakata yardım etmek bir anlamda varlıklı kişilerin vicdanına ve yardım anlayışına terkedilmişti. Dini kurumlar bu konuda aracılık ederlerdi. Ama genelde yaklaşım bir vicdan işi, bir yardım bilincinin ötesine geçemezdi. Kısaca iane kavramı bu yardımlaşmada ağır basmaktaydı. Çağımızda ise olay bir toplumsal sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır ve gerek 1961, gerek 1982 Anayasası'nda olay bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Bireysel yardım ve dayanışma arzusu başka şey, toplumsal güvenlik çok başka bir şeydir.

Anayasanın 60. maddesi Sosyal Güvenlik Hakkını şöyle tanımlar: **"Herkes, Sosyal Güvenlik Hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar."** 65. maddede de, **"Devlet sosyal güvenliğe yönelik görevlerini ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir"** biçiminde bir sınırlama getirilmekte ise de, bu sınırlama hakkın özünü zedeleyecek, anlamsız kılacak doğrultuda yorumlanamaz, çünkü böyle bir yorum "sosyal devlet" anlayışla çelişir. Gerek kıdem tazminatı ve emeklilik ikramiyesi, gerekse emeklilik yaşı konusunda alınmak istenen son kararlar bu maddeye dayandırılmak istenmektedir.

İstikrarın tanımı

Bu 65. maddenin Sosyal Güvenlik Haklarını kısıtlama amacıyla kullanılabilmesi için "ekonomik istikrar"ın gerçek tanımını yapmak durumundayız. Ekonomik istikrar sadece enflasyon oranını düşürmek değildir. Bu, olayın sadece bir yönüdür. Öte yandan, ekonomik istikrar neden amaçlanır, bu noktanın da açıklığa kavuşması gerekir. Şöyle ki, ekonomik istikrar, toplumsal refah ve mutluluk açısından istenir. Yani sadece bir araçtır, amaç değildir ve amaç olarak ele alınıp zihinlerin karıştırılmaması doğru olur.

Emeklilik yaşının yükseltilmesiyle ilgili son tartışmalarda açık bir yön saptırma arzusu saklı bulunmaktadır. Eğer geçen üç aylık gelişmeleri şöyle bir gözden geçirirsek, amaçlananın sadece emeklilik yaşının yükseltilmesi olmadığını farkedebiliriz. Öyle görülüyor ki istenen, sosyal güvenlik harcamalarının oransal olarak düşürülmesidir. Bu oran söz konusu harcamaların Gayrisafi Milli Hasıla içindeki payıdır.

Birkaç koldan

Sosyal güvenlik harcamalarının Gayrisafi Milli Hasıla içersindeki payının düşürülmesi, bunun da ötesinde, eldeki fonların kamu ve özel kesim tarafından daha etkin bir biçimde kullanılabilmesi için birkaç yönlü girişim söz konusudur. Emeklilik yaşının yükseltilmesi bunlardan biridir. Bunun içindir ki, konunun bir bütün olarak gözden geçirilmesi zorunludur. Bu bütünlüğün şu noktalar çevresinde sağlanabileceği çok açıktır:

1- Kıdem tazminatlarının bugünkü yasal tavanın altına düşürülmesi, bundan yararlananların sayıca azaltılması ve ödemenin taksitlendirilerek reel anlamda tazminat maliyetinin yaratacağı yükün hafifletilmesi. Son günlerde tartışılan ve temelde işverenler tarafından hazırlanan Kıdem Tazminatı Fonu'nun amacı budur. Nitekim işçi ve memurların aynı fon kapsamına alınması bu açıdan manidardır. Bilindiği gibi fon işçi ve memurların sadece 15 yıllık hizmetlerinin karşılığını güvence altına almaktadır. Ayrıca güvence altına alınan miktar, 15. yıl maası üzerinden hesaplanmayıp, her yılın ortalama ücretinden hesaplanacağı için enflasyonun getirdiği erozyonu kendiliğinden içermektedir. Enflasyon oranının çok düşük olması halinde bile, gene de kıdem tazminatı bugünkü hesaplama yönetime göre çok farklı olacak ve daha az bir miktar emeklinin eline geçecektir. On beş yılın üzerindeki hizmetlerin ve yasal sınırın ele geçmesi ise işveren ve Emekli Sandığı'nın sorumluluğuna bırakılmaştır ki, bunun da neler doğuracağı şimdiden kestirilemez. Böylece kıdem tazminatının yasal sorumluluğu işverenlerin üzerinden alındığı gibi, bu amaca yönelik fonun da çok küçülmesi sağlanmış olmaktadır.

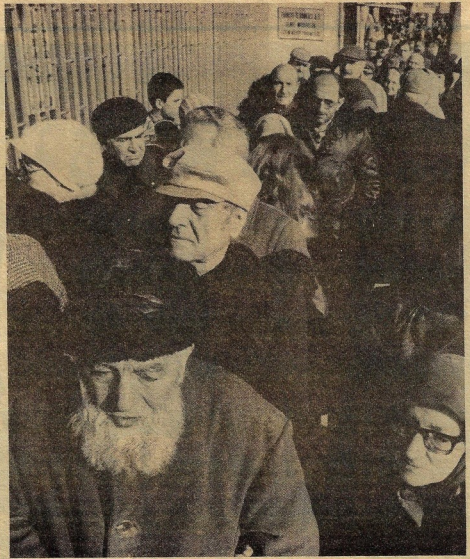

Emeklilik maaşı tehlikede

2- Emeklilik maaşı da tehlikededir. Nitekim yetkililer şimdiden Türkiye'deki emekli maaşlarının yüksek olduğunu, oysa ABD'de emekli maaşının böyle yüksek olmadığını, ancak özel sigortaların sağladığı ek gelirlerle bu maaşın desteklendiğini söylemektedirler. Bu doğrudur. Ne ki ABD'deki geri sosyal güvenlik sisteminin aynen örnek alınmasını istemek ne derece sağduyuya uyar, bunu da düşünmek gerekir. Ne var ki bu sözler eninde sonunda emekli maaşlarının da reel anlamda düşürülmek istendiğini ortaya koymaktadır.

3- Emeklilik yaşının yükseltilmesi ise maaş ödemede en az beş yıllık bir net kazanç sağlayacaktır. Bu da sonuçta sosyal güvenlik harcamalarının GSMH içersindeki payını azaltacaktır. Emeklilik yaşı yükseltilmese bile, bunun üzerinde yapılacak pazarlık, emeklilik maaşının ödenmesinin beş yıl geriye bırakılmasını gündeme getirecektir. Yani 50 yaşında emekli olunsa bile maaşın ödenmesine ancak 55 yaşında başlanacaktır.

Emeklilik yaşı, kıdem tazminatı fonu ve emeklilik maaşı üzerindeki tartışmaların arkasından gerek 657'ye bağlı memurlar, gerekse sigortalı işçilere yönelik genel bir tasviyenin yapılması gelecektir. Nitekim geçmiş hakların saklı kalması konusu tartışılırken böyle bir tasviyeyi sağlayacak öneriler de kamuoyuna sunulmuş bulunmaktadır.

Asgari hayat seviyesi

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın strateji belgesinde Sosyal Güvenlikle ilgili şu hükümler yer almaktadır:

— **"Sosyal Güvenlik, belli bir iş göremezlik** (yaş dahil) **haline karşı, kişilere toplumun asgari hayat seviyesini sağlamak için geliştirilen bir dayanışmadır."**

— **"Sosyal Güvenlik ve sosyal yardım politikası genç yaşlarda ayrılkı emeklilik sağlayarak çalışmamayı teşvik edici olmayacak..."**

— **"Gönüllü sosyal dayanışmayı ve toplumun temelini teşkil eden aile sistemi içindeki tabii sosyal dayanışmayı idame ettirecek ve özendirecek tedbirler alınacaktır."**

Bu hükümler de açık bir biçimde göstermektedir ki, emeklilik maaşının ancak **"asgari geçim seviyesinde"** olması temel alınmıştır. Erken emekliliğin ötesinde, aile dayanışması ve gönüllü sosyal güvenlik kurumlarının teşviki öngörülmektedir.

Aile dayanışmasının etkinliği ancak ataerkil ailelerde kendini duyurabilir. Çağdaş sanayi toplumlarının çekirdek ailesinde böyle bir dayanışmanın gerçek anlamda toplumsal güvenlikle eş tutulması düşünülemez. Gönüllü kuruluşlara gelince, bu ülke, özel emeklilik ve yaşam sigortası konusunun ciddi bir biçimde düşünüldüğünü göstermektedir. Bunun da ötesinde özel sağlık sigortası girişimlerinin önemlidir, yakın bir gelecekte ortaya çıkacaktır. Bu tip girişimler ancak ortanın üstündeki gelir gruplarında anlamlı bir sonuç verebilir. Fakat ülkemizdeki gelir dağılımının bozukluğunu düşünürsek, özel sigortanın yığınlar açısından hiç de özenilir ve güvenilir bir çözüm olmayacağı açıktır. Önümüzdeki aylarda tüm ücretle çalışanların ve küçük üreticilerin sorunlarının daha da büyüyeceğini söylemek bu koşullar altında falcılık sayılamaz.

Amerika'da başkanlık seçimlerine iki ay kaldı

Fil mi ağır, eşek mi?

Cumhuriyetçilerin amblemi Fil, adayları Reagan. Demokratların amblemi eşek, adayları Mondale. Kamuoyu yoklamaları, Cumhuriyetçilerin yüzde 14'lük bir farkla önde olduklarını gösteriyor. Ama seçimlere daha iki ay var.

Prof. NERMİN ABADAN-UNAT

Denver — Amerikan basınının deyimi **"taç giyme töreni"** başarı ile sona erdi. Kamuoyu yoklamalarının sonuçlarına göre 73 yaşındaki başkan yüzde 14'lük bir farkla ikinci dönemine girmek üzere. Dallas kongresine katılanlar, ezici bir çoğunlukla kendisini ve yardımcısı **Bush**'u tekrar aday seçtiler. Topu topu iki oy, **J. Kirkpatrick**'e, bir oy da **Kemp**'e çıktı. Tek aykırı beyan ise Başkan Reagan'ın öz kızı 40 yaşındaki **Mavreen**'den geldi: Kadın hakları konusu yeralmadığı için parti programını onaylamayan tek sözlü tombul delegeye göre parti fazlasıyla sağa kaymıştı.

Burada bir durum tesbiti gerekiyor: Seçimlere, sosyalist ve komünistlerle birlikte bir düzineyi aşkın parti girdiği halde, iktidar mücadelesi 150 yıldan beri Demokrat ve Cumhuriyetçi Parti arasında geçer.

"Ahlakî Çoğunluk"

Amerikalı siyaset bilimcileri Demokrat Partiyi sokaktaki **"küçük adam"**ın, ezilen horlananın, zencilerin, kadınların ve bu tür önemli azınlıkların partisi olarak belirliyorlar. Demokratların amblemi eşek. Buna karşılık Cumhuriyetçi Parti kendini liberalizmin, özel teşebbüsün, büyük servet sahiplerinin koruyucusu sayıyor. Bu partinin resmi amblemi fil. Siyaset sosyolojisi kitapları, Cumhuriyetçi Partiye oy verenleri, genellikle Anglo-Sakson kökenli, tutucu ve dindar katmanlar olarak belirlemekte. Kendini **"GOP-Eski Büyük Parti"** olarak niteleyen partinin yöneticileri, muhafazakâr olduklarını yoğun bir biçimde vurgulamaktan geri kalmıyorlar. Cumhuriyetçiler, rakipleri olan Demokratları etnik grupları fazlası ile korudukları için kınıyorlar. Nitekim, **"Platform"** denilen 78 sayfalık programlarında hiçbir etnik gruptan sözedilmiyor. Cumhuriyetçiler, asıl tabanlarının fazla geniş olmasına karşın genellikle ahlak ve dine dayalı sloganlarla geliştirilen geniş bir seçmen koalisyonundan yararlamıyorlar. Nitekim Ronald Reagan'ın 1980'deki zaferi, uzmanlar ancak **"Ahlakî çoğunluk-moral majority"** diye adlandırılan çeşitli dinsel örgütlerin desteği ile açıklanabilmişti.

88 için savaş

Reagan'a ikinci defa seçilmesi için oy vermeyeceğini bildirmiş olan tek kadın delegenin dışında herkes. Reagan- Bush ikilisini ikinci bir dönem için aday göstereceklerri konusunda ittifak halinde. Bu nedenle Dallas'ta kavga 1984 için değil, 1988 için yapılmakta. Tek heyecanlı husus, Reagan'ın öz kızı, delege Mavreen Reagan'ın parti programına yüksek sesle karşı çıkmış olması.

Kongrenin son günlerinde delegeler **"Kemp '88"**, **"Dole ve Dole '88"** tarzında sloganlarla süslü pankart ve iğnelerle dolaşıyorlardı. Sonuncu ikiliden biri senato üyesi, diğeri, yani kadın olanı, Reagan'ın kabinesine seçtiği üç kadın bakandan biri. ABD'de siyasi partiler birbirinden önemli ölçüde etkilenmekte. Demokratların Ferraro'nun kişiliğinde ilk defa bir kadın Başkan Yardımcısı adayı göstermesi, Cumhuriyetçi seçim danışmanlarını harekete geçirdi. Nitekim, Dallas kongresindeki önemli konuşmalardan üçü kadınlar tarafından yapıldı. İlk gün Georgetown Üniversitesi'nin eski uluslararası ilişkiler hocalarından, halen ABD'nin Birleşmiş Milletler nezdindeki Büyükelçisi **J. Kirkpatrick,** Amerikan dış politikasının neden yapılması olma zorunda olduğunu bir öğretmen havası içinde anlattı. Bu **"şahin"** yanlısı kadın politikacıyı dinlerken, kadınların siyasete önder olarak katılması ile batışın daha sağlam temellere oturacağı varsayımının geçersizliğine olan inancım arttı. Bildiğim **"savaşever"**ler **"İndira Gandi** ve **Golda Meier**'den sonra anlaşılan Kirkpatrick'i de katmak gerekecek.

Her ne kadar Reagan'ın yeniden seçileceğine kesin gözüyle bakılıyorsa da seçimlerden hemen sonra Reagan bir **"Lame Duck- Aksak ördek"** sayılacak. Bu terimden kasıt, Reagan'ın Anayasa gereği bir kez daha seçilememesi ve ilerisini fazla etkilemeyeceği. Dolayısıyla Dallas'ta kapalı kapılar arkasında çeşitli hesaplar yürütüldü. Kıdemli TV yorumcusu **Walter Conkrite**'e göre çap olarak küçük sayılan aşırı muhafazakâr **Reaganist**'lerden başka Cumhuriyetçiler iki kamp halinde toplanıyor. Kendilerini **"ılımlı"** olarak tanıtan iki gruptan biri **"Cumhuriyetçi Fütürist"**ler, diğeri **"Cumhuriyetçi Halkçı"**lar.

Dallas'taki kongrenin ilk üç günü oldukça sakin geçti. Uzmanlar, TV seyircilerinden ancak yüzde 13 kadarının konuşmaları izlediklerini bildirdiler. İlk dalgalanma, Reagan'ın Teksas'a gelip kendisine ayrılan otele yerleşmesi ile oldu. O gece Başkan Yardımcısı Bush'un konuşmasından sonra eski Başkan adaylarından **Barry Goldwater** Demokratları ağır biçimde suçlayan konuşmasını yaptı. Ve son derece şık, zarif, mücevherleri ve beyaz ipek elbisesi ile tüm bakışları üzerinde toplayan **Nancy Reagan** eski bir film artistinin bilgili edaları ile delegelerden destek isteyince binlerce pankart ve bayrak dalgalanmaya başladı. Ama kongrenin en heyecanlı anı, tabii ki Reagan'ın kürsüye gelip adaylığı kabul konuşmasıydı. Hiçbir ak telin gözükmediği gür saçları, kendinden emin, güven verici havası ile 73 yaşındaki Reagan, kuşkusuz çok fotojenik bir lider. Konuşmacıların daha iyi görünmeleri için kürsünün arkasına yerleştirilen dev ekranda gerçek bir ulusal önder görüntüsü veriyordu. Reagan atmosferi hazırlamak için söz almadan önce 450 bin dolara mal edilen ve kendisinin başrolü oynadığı bir propaganda filmi gösterti. Gerek filmde, gerekse TV ekranında hiç kimse- yardımcılarının basına verdikleri bilgiye göre- bir işitme aleti taşıdığını ve zaman zaman -kendi deyimi ile **"can sıkıcı"**- kabine toplantılarında hafif bir şekerleme yaptığını fark edemiyordu elbette.

Reagan konuşmasında son dört yılda ekonomik alanda ve enflasyona karşı savaşta elde ettiği büyük başarılardan övgü ile söz etti, Amerikan vatandaşlarının kulağına çok hoş gelen bir vaadi yineledi: **"Aile bütçenizi ufaltacağımza, federal bütçeyi daha da küçülteceğiz"**. Uzmanların belirtiklerine göre parti programında yer alan yeni vergi indirimi gerçekleşirse Amerikan hükümetinin gelirinden 16 milyon dolar daha eksilecek.

Reagan'a göre Demokratlar bir sefalet tablosu çizmekte, birey yerine sadece belirli gruplara hitap etmekte, gençliğe kötümserlikten başka bir vaatte bulunmamaktaydı. Buna karşılık kendi partisi, Amerika'yı yeniden eski itibarlı yerine kavuşturmuş, dünyaya ise barışı getirmişti. Dış politikadan sözederken Lübnan'ı es geçip sadece Grenada çıkarmasından övünçle bahsetti. Konuşmasının sonunda yalnızca Cumhuriyetçilere değil, **"doğru yol"**u bulacağına **"güven duyduğu"** Demokratlara da hitap ederek **"84 seçimlerini bizler ve sizler kazanacaksınız,"** dedi.

Evet, iki parti kongrelerini noktaladılar, adaylarını seçtiler. Seçim kampanyası, 3 eylül'de başladı. İbre, belirgin şekilde Cumhuriyetçilerden yana görünmekte.

Reagan'dan

"Geri Çağrılabilir Atom Füzeleri" Üzerine

ABD'li gazeteci Philip Geyelin, Guardian Weekly'de (26.8.1984) yayınlanan bir yazısında ilginç bir soruyu, ABD Başkanı'nın ülkesini yönetmeye ehil olup olmadığı sorusunu tartışıyor. Ve bu soruyu gündeme getiren olaylardan birini şöyle aktarıyor:

Geçtiğimiz şubat ayında basın üyeleriyle birlikte yaptığı bir sabah kahvaltısı sırasında Başkan Reagan'a Avrupa'daki füzeler ve stratejik silahlarla ilgili görüşmelerin neden birleştirilmediği soruldu. Başkan, **"Stratejik silahlarla ilgili görüşmelerin istikrarı en çok tehdit eden silahları... yani düğmeye basıldıktan yarım saat sonra dünyayı havaya uçuran ve düğmeye bir kez basıldı mı, geri çevrilmesi mümkün olmayan silahları konu aldığını"** söyledi. Bu ana kadar bir sorun yoktu. Ancak Başkan Reagan konuşmasını sürdürerek, **"Denizaltılardan atılan füzelerin istikrarı daha az tehdit ettiği görüşündeyiz"** çünkü **"bu füzeler... geri çevrilebilir"** dedi.

RAHAT UYU KAPTAN... YOLCULAR VE MÜRETTEBAT UYANIK!

Karadan, havadan veya denizaltından atılan nükleer füzelerin geri çevrilmesi elbette ki söz konusu olamazdı. Başkanın dilinin sürçtüğünü ya da biz gazetecilerin kulaklarımıza inanmadığımızı düşünebilirsiniz. Ne var ki, Beyaz Saray'ın toplantıdan sonra dağıttığı konuşmanın yazılı metnini gördükten sonra ve üstelik, araştırıp Reagan'ın mayıs 1982'de yaptığı bir basın toplantısında da **"Gemi ya da denizaltılarda taşınan nükleer silahların... yolu değiştirilebilir; geri çağrılabilirler"** dediğini öğrenince, inanmak zorundaydık.

Bunun üzerine konuyu, nükleer silahların sınırlandırılması görüşmelerine katılan uzmanlardan birine açtım. O da, söz konusu tutanakları getirtip okuyana kadar söylediklerime inanamadı. Şimdi, Başkan'ın danışmanları arasında, onun denizden gönderilen nükleer silahların geri çevrilemeyeceğini bilmediğinin farkında olan bir uzmanın bulunduğunu bilmeniz size ne kadar rahatlatır, bilemem.

"Dinle siyaset arasındaki zorunlu ilişki" Üzerine

Ronald Reagan, kasım ayında yapılacak seçimler için Cumhuriyetçi Parti başkan adaylığına seçildiği sabah, **TIME** dergisinin ifadesiyle, bir **"kahvaltı duasına"** katıldı. Aralarında çok sayıda din adamının da bulunduğu 17 bin dini bütün Hıristiyan önünde yaptığı konuşmada, gönüllü olmak koşuluyla okullarda dua edilmesini serbest bırakacak bir anayasa değişikliği önerisine karşı çıkanlara çok sert bir şekilde çatarak, orada bulunanların büyük bir hayranlığını kazandı.

Reagan'a göre söz konusu anayasa değişikliğinin bugüne kadar yapılamayışının nedeni, öneriyi **"hoşgörü"** adına engelleyenlerdi. Başkan, **"Gerçek olan, bu kimselerin dine tahammülü olmayışı değil midir?"** diye sordu. Ve yanıtladı: **"Bu kimseler dinin hayatımızdaki önemli yerine kabul etmeye yanaşmıyorlar."** Daha sonra da okullarda dua edilmesi sorununun sınırlarını hayli aşan başka bir iddia ortaya attı: **"Dinle, politika arasında zorunlu bir ilişki vardır ve bu ilişki her zaman Amerikalıların yararına işlemiştir."**

FEROZ AHMAD YAZDI

"Kan, Hint mozaiğinin sıvalarını eritiyor" mu?

Princeton Üniversitesi Yayınları, 1959 yılında **Selig Harrison** adında bir Amerikalı gazetecinin kitabını yayınladı. **Hindistan: En Tehlikeli Yıllar** başlıklı kitapta Harrison, yöresel milliyetçi güçlerin dil esasına dayalı devletler kurulmasını istediği bu ülkede, parçalanma olasılığını inceliyordu. Yöresel dil esasına dayanan bir devlet **Bihar**'da kurulmuştu bile. Eğilim sürdüğü takdirde Hindistan'ın bütünlüğü gerçekten tehlikeye düşebilirdi.

Bu kitabın yazılmasından bu yana aradan bir kuşak geçti ve Hindistan hâlâ federal bir devlet olarak varlığını sürdürüyor. Buna karşılık, daha birleştirici bir ideolojiye (İslam) sahip olan Pakistan, doğudaki parçasını kaybetti ve bütünlüğüne karşı daha bir dizi tehdit var.

Cumhuriyet Gazetesi 11 Haziran 1984 tarihli **Siyaset '84** ekinde Hindistan'ı kapak konusu yaparak, **"Kan, Hint Mozaiğinin Sıvalarını Eritiyor"** başlığını atmıştı. İçerideki yazı, mantık temelleri üzerine oturuyor; başlıktaki değerlendirmeyi destekleyen bir izlenim uyandırıyordu. **Pencap** eyaleti **Sihlerin** huzursuzluğu ve aşırıların ayrı bir din devleti kurulması yolundaki taleplerinden ötürü derin bir çalkantı içindeydi. Batıda **Maharaştra** eyaletinde Hindu-Müslüman çatışması vardı. **Assam'da** göçmenlere karşı girişilen şiddet eylemleri süröyordu. **Keşmir**'deki **Kongre** Partisi'ne muhalif iktidar Bayan **Gandi** tarafından gayri milli olmakla suçlanıyordu. Bunların yanı sıra, Başbakan Gandi, kendisinin ve partisinin en güçlü olduğu **Uttar Pradeş** eyaletinde, gelini **Maneka Gandi'**nin meydan okumasıyla karşı karşıyaydı. **Siyaset '84**'te çıkan yazının yayınlanmasından bu yana bu sorunların hiçbiri çözümlenmedi. Son olarak bunlara **Andra Pradeş'**teki bunalım eklendi. Bu eyalette demokratik yollardan iktidara gelmiş olan **Rama Rao** (ya da halk arasındaki adıyla NTR), bir süre önce Keşmir'de olduğu gibi Bayan Gandi tarafından devrildi.

Siyasal nitelikli sorunlar

Tüm bu sorunlar ciddidir, ancak bunlardan Hindistan mozaiğinin sıvalarının eridiği sonucuna varılabileceğini sanmıyorum. Hindistan mozaiği ekonomik sıva ile kaplıdır. Oysa yukarıda sözü edilen bunalımlar temelde siyasal nitelikte olup, ekonomik etken ikinci planda kalmaktadır. Söz konusu sorunların çoğu Başbakan Gandi'nin önderliğinden, ne pahasına ve ne yöntemle olursa olsun Hindistan'ın tümüne egemen olma isteğinden kaynaklanmaktadır. Ancak tüm sorumluluğu Bayan Gandi'ye yüklemek de doğru olmaz, çünkü sorunların bazılarının kökeni, Hindistan'ın 1947'de bağımsızlığını kazanmasıyla kurulan siyasal yapıda yatar. Günümüzde Hindistan'da olup bitenleri anlamak için bu hususun anlaşılması gerekir.

Hindistan 1947'de İngiltere'den bağımsızlığını aldığı zaman, iktidar **Ulusal Kongre'**ye geçti. Bu örgüt, İngilizlere karşı milli mücadeleyi yürütmüştü. Sol kanatta sosyalistlerden, sağ kanatta faşizm sempatizanlarına kadar çeşitli unsurları barındırıyordu. Kongre, ulusal olma iddiasına rağmen, aslında **Hindî** dili konuşan muhafazakâr Kuzeyin (bazen halk arasında "İnek Kuşağı" olarak anılan bölgenin) egemenliğindeydi. (Burada bir parantez açarak belirtmek gerekir ki, **Hindu** -din-, **Hindî** -dil- ve **Hindistan** -ülke- kelimelerinin kökeni, şimdi Pakistan'da bulunan **İndus** Nehri çevresindeki bölgeden gelir ve dinle hiçbir ilişkisi yoktur.)

Kongre, bu nedenle Hindistan'ı milli dili Hindî olan bir devlet yapmak istiyordu. Bağımsızlığın ilk yılları **Nehru** önderliğindeki reformcularla, **Sardar Patel'**in liderliğindeki muhafazakârlar arasındaki iktidar mücadelesiyle geçti. Büyük itibarı ve karizması olan Nehru, halk tarafından çok tutulan bir liderdi. Patel ise Kongre'nin siyasal mekanizmasını denetimi altında bulunduran iyi bir taktisyen ve örgütleyiciydi. Hindistan'ın **Stalin'i** denebilecek Patel 1950'de ölmeseydi, Nehru'yu alt edip Hindistan'ın lideri olabilirdi.

Patel'in ölümü ve Nehru'nun liderliği almasının, Hindistan'ın geleceği bakımından büyük önem taşıdığı zamanla görüldü. Nehru liberal ve demokratik değerlere sayı duyan bir humanistti. Aynı zamanda bir pragmatist olan Nehru, çatışma doğuracak çıkmazlar yaratmak yerine, rakiplerine ödün vermekten yanaydı. Kongre'nin o sıradaki tek alternatifi olan ülkenin ikinci güçlü partisi, Komünist Partisi'nin ekonomik ve sosyal adaleti savunması nedeniyle seçmenlerin desteğini sağladığını anladı ve bu ilkeleri Hindistan'ın ekonomik planına dahil etti. Kongre Partisi de 1955 yılında programlarında **"sosyalist yol"**u benimsedi.

Nehru ayrıca dil esasına dayalı devletler kurulması taleplerinin de benimsenmesi gerektiğini ve Hindî'nin ulusal dil olarak zorla kabul ettirilemeyeceğini anlamıştı. Merkezi yönetim bu konuda uzlaşmadığı takdirde, ülkenin parçalanması kaçınılmazdı. Bunun üzerine bugünkü mozaiği oluşturan dil esasına dayalı eyaletler kurulmaya başlandı. Pakistan ise, aksi yolu tutarak, **Urdu** dilini ulusal dil olarak kabul ettirmeye çalıştı ve kendini bir içsavaşın içinde buldu. Bir dilin zorla kabul ettirilmesi, o dili anadili olarak konuşmayanların çeşitli açılardan dezavantajlı durumda kalmalarına yol açıyor ve yerel elit gruplar bu dezavantajı kabule yanaşmıyordu. Nehru bu elit grupları ayrılma talep edecekleri bir duruma itmenin tehlikelerini gördü ve kendi eyaletlerini kurmalarına izin verdi.

Nehru 1964'te öldüğünde, Hindistan büyük ölçüde siyasi ve iktisadi istikrara kavuşmuştu. Gerçi gelişmenin eşitsiz olduğu yoksul bir ülkeydi ve gerek işçiler gerekse köylüler ağır bir şekilde sömürülüyordu. Ama yönetim anayasal önlemler ve planlı bir ekonomi uygulayarak, yoksulluğu ve eşitsizliği giderme kararı görünüyordu. Örneğin anayasa kast sistemini kaldırarak; **"dokunulmazlar"**ın okullara ve üniversitelere girebilmeleri, kamu kesiminde iş bulabilmeleri için özel kotalar getirdi.

Nehru'nun ölümünden sonra Kongre Partisi sağa kaydı. Aslında her zaman bu eğilimi taşımaktaydı. Nehru'nun yerine Başbakan olan **Şastri,** General Eyüp Han ile Taşkent'te barış görüşmeleri yaparken öldü. Kongre'de iktidar mücadelesi başladı. "Eski kuşak" ya da "yüksek komuta", aralarından kimin lider olacağı konusunda bölündü. Bu çıkmazdan kurtulmak için geçici olarak **İndira Gandi'**yi başkanlığa getirmeye karar verdiler. Daha uygun bir aday bulunca onu değiştireceklerdi. Ne var ki, iktidarı eline geçiren Bayan Gandi, yerinden ayrılmak istemiyordu. "Yüksek komuta" onun hakkında yanılmıştı. İndira 50'sine yaklaştığı halde ona "küçük kız" diyorlar ve "küçük kız"ın sözlerini dinlemesini bekliyorlardı. Gandi'yi zayıf ve yeteneksiz buluyor ve onunla parlamentoda "aptal bebek" diye alay ediyorlardı.

Gerçekten, başlangıçta Bayan Gandi güçsüzdü ve kendine güveni yoktu. En büyük talihi, kendisi gibi Keşmirli olan küçük bir danışmanlar grubu bulmasıydı. Kendisinin aksine bu grup çok iyi eğitim görmüş; Londra'da Profesör Harold Laski'nin yanında siyaset ve iktisat öğrenmişti. Danışmanları Gandi'ye, "eski kuşak" Kongre yöneticilerine (gerçekte oldukları gibi) tutucu ve gerici diye hücum etmesini ve yerine sağlam olarak yerleşince halka radikal bir program vaat etmesini tavsiye ettiler. Bu strateji, muhafazakârların geriye dönük görüşlerine tepki duyan ve her zaman radikal olan kamuoyunda başarılı bir sonuç verdi. Şu noktayı da anımsatmakta yarar var ki, o yıllar Komünist Partisi'nin üç gruba bölündüğü dönemdi: **Komünist Partisi, Komünist Partisi (Marksist)** ve **Komünist Partisi (Marksist-Leninist).** Halk değişme istiyordu ve İndira Gandi bu havayı iyi değerlendirdi. Özel si-

Hindistan'daki son
gelişmelere, ülkenin
rliğini tehdit eden bir
telik yüklemek yanlış
ur. Aksine, 1947'den
bu yana merkezi
ükümetin yukarıdan
ağladığı birlik şimdi,
eşitlerin birliği,
şağıdan eyaletlerden
esteklenen bir birlik
emeline oturmakta.

stan'ın ünlü fotoğraf sanatçısı Raghu Rai'in objektifinden. Rai'in diğer fotoğrafları
yfamızda.

irketleri ile bankaları millileştirdi ve
ulluğa son" sloganını benimsedi. Bu
a sonucunda Kongre Partisi **Kongre
) ve Kongre (İndira)** olarak ikiye bö-

stan içsavaşı (1971-72) ve Bangladeş'-
rulmasıyla sonuçlanan Hindistan-
an savaşından sonra İndira Gandi ik-
garantilemişti. 1972 seçimlerinde ezi-
afer kazandı ve programını uygula-
ek güçte görünüyordu. Ancak uygu-
olitikalar, vaat ettiği sol radikal çiz-
ok, sağ radikal çizgiye yakındı. Bu-
somut işareti, Gandi hükümetinin
demiryolu işçileri grevini gaddar bir
bastırması oldu. İktidar, Gandi'nin
löndürmüştü. Hindistan'ı yalnız ken-
kurtarabileceğine inanıyordu. Eleş-
öğütlere tahammülü kalmamıştı ve

"Keşmir Mafyası" olarak anılmaya başlayan danışmanlar grubunu bir kenara itmişti. Gandi artık çevresindekilerden tek bir şey bekliyordu: Kendisine tam bir bağlılık ve sadakat.

Bu tutumu parti içinde birçok taraftar yitirmesine yol açtı. Örneğin **Genç Türkler** diye anılan ve Gandi'yi muhafazakârlara karşı desteklemiş olan radikal grup, Başbakan'a karşı muhalefetle birleşip onu devirmeye karar verdi. Ama Gandi çabuk davranıp, muhalefet harekete geçmeden, Haziran 1975'te Cumhurbaşkanı'na olağanüstü durum ilan ettirdi. Muhalefeti ülke istikrarını bozmakla ve hatta silahlı kuvvetleri kundaklamakla suçladı.

Her ne kadar önemliyse de, burada "olağanüstü durum" rejimi konusuna ayrıntılı olarak girmemize olanak yok. Bayan Gandi ve küçük oğlu Sancay Gandi'nin bu dönemde, partileri için yepyeni bir siyasal temel yaratmaya giriştiklerini belirtmekle yetinelim. Bu amaçla, 40 yaşın altındaki kuşağı seferber etmeye ve örgütlemeye başladılar. Aranan en önemli nitelik yine "anaoğul" liderliğine sadakatti. Bu tutumun Hindistan politikası bakımından vargıları açıktı: Deney başarı kazanırsa, yaşlı politikacılar ve eski politik güçler tasfiye edilip, yerlerine sözde Bayan Gandi'ye karşı sorumlu yeni kadrolar geçecekti. Böylece siyasal önderlik Sancay Gandi ve onun seçtiği kimselerin elinde toplanacaktı. Bu, demokrasi açısından sağlıklı bir gelişme sayılamazdı.

Ne var ki deney sonuçlandırılamadı, zira Bayan Gandi popüleriliğini koruduğuna inandığı bir sırada, erken seçimlere giderek iktidarın meşrulaştıracağını ummuştu. Bunun büyük bir yanılgı olduğu anlaşıldı; çünkü "olağanüstü durum" döneminin otokratik ve anti-demokratik uygulamalarının tepki gösteren seçmenler **Janata** partiler koalisyonunu iktidara getirdiler.

Ne var ki birbiriyle çelişen güçlerden oluşan bu koalisyon, tümüyle yetersiz kaldı ve zamanının çoğunu hükümet içi didişmelerle tüketti. Bu sürekli didişmenin yol açtığı erken seçimleri yeniden Bayan Gandi kazandı. Seçimlerden kısa bir süre sonra, Yeni Delhi üzerinde kendi inağılıyla tehlikeli bir şekilde uçan Sancay Gandi, düşerek öldü. Bu olay, ağabeyi **Raciv**'i siyaset sahnesine çekerken, aile içinde bölünmeye neden oldu. Çünkü Sancay'ın dul eşi kendisini kocasının politik mirasçısı sayıyordu.

Bu gelişmeler Hindistan'da bugün gözlediğimiz karışıklığı açıklamaya nasıl yardımcı olabilir? Bu karışıklığın en önemli nedeni, Bayan Gandi'nin, herhangi bir siyasal ilke ya da programa değil, Gandi ailesine sadakatle bağlı bir siyasal güç yaratma girişimidir. Bayan Gandi, bütün eyaletlerde böyle bir güç yaratmaya çalışmış, bunun için mevcut siyasal temelini dağıtarak, en fırsatçı ve en yoz unsurları arkasında toplamıştır. Pencap'ta olup bitenler buna örnektir.

Pencap, Hindistan yönetiminin dil esasına dayalı devletler kurma politikasındaki tek hatadır. Diğer topluluklar gibi Sihler de Pencapça'nın resmi dil olacağı ayrı bir devlet istediler. Bu dinsel değil, ulusal bir talepti, çünkü Pencapça hem Hindular hem de Pakistan Pencabı'ndaki Müslümanlar tarafından konuşulan dildir. Ne var ki, Pencaplı Hindular siyasal nedenlerle Pencapça'nın değil Hindi'nin anadilleri olduğunu ve Pencapçayı resmi dil kabul eden bir eyalet istemediklerini öne sürdüler. Sihlerin mücadeleleri devam etti ve sonunda Pencap iki eyalete ayrıldı: "Ulusal" dil olarak Pencapçayı kabul eden **Pencap** ve resmi dili Hindî olan **Haryana.**

Bu bölünme iş olanaklarını azaltarak kentli yoksul Sihlerin ekonomik durumunu kötüleştirmiştir. Kongre (I) yerine Sih partisi **Akali Dal**'ı destekleyenler de bu tabakalardır. Gerek Sih, gerekse Hindu kökenli zengin köylüler ise Kongre (I) Partisi'ni desteklemekteler; çünkü refahlarının devamı ucuz su ve gübreye bağlı, ayrıca ürünleri için Pencap'ın boyutlarını aşan ülke çapında ve uluslararası pazarlara ihtiyaçları var. **Siyaset '84**'te de belirtildiği gibi, onlar için esas konular, su ve elektriktir. Sihliğin anayasada bağımsız bir din olarak tanınması onları pek ilgilendirmemektedir. Zira Sihlik bütün Hindistan'da ve dünyada zaten bu statüye sahiptir. Sihler ayrı bir din devleti (**Kalistan** değil) **Halistan,** kurulmasını da istiyor değillerdir. Çünkü bu, eyaletin ekonomik potansiyelini sınırlayabilecektir.

Ilımlı ve akılcı **Akali Dal**, Pencap'ta Kongre (I) Partisi'ne karşı bir tehdit oluşturuncа, gizli istihbarat örgütleri, olmayacak taleplerde bulunan ve bütün hareketin saygınlığını sarsan aşırı ve fanatik lider **Bindranvale**'yi ortaya çıkarmıştır. Ne var ki, Bayan Gandi, Bindranvale'nin kontrolden çıkacağını ve durumun Altın Tapınak'taki kanlı olayla sonuçlanacağını kestiremedi. Bindranvale hiçbir zaman bir **"Pencap Humeynisi"** değildi. Zengin köylülerden değil, yalnızca yoksul ve küçük burjuva Sihlerden destek görüyordu. Dolayısıyla birleşik bir Sih hareketi söz konusu değildi ve Kongre (I)'nin çevirdiği entrikalar olmasaydı, kanlı olaylar önlenebilirdi.

Dolayısıyla bugün Hindistan'ın temel sorunlarından biri, Bayan Gandi'nin mütereddi de olsa kendi denetimi dışına çıkan eyalet hükümetlerine tahammül edemeyişidir. Milli liderin oğlu **Faruk Abdullah**'ın başbakan seçildiği Keşmir eyaletinde durum budur. Güçlü yerel desteğe sahip bir politikacıyla birlikte çalışmaya razı olan Bayan Gandi, oradaki taraftarları aracılığıyla karışıklık çıkartarak eyaleti istikrarsızlığa sürüklemiştir. Ardından merkezi hükümet, anayasının verdiği yetkiyle müdahale ederek, kanun ve düzeni koruyamadığı gerekçesiyle devlet yönetimini devirmiştir. Aynı oyun, ilk kez 1950'lerin sonlarında, Kerala'daki komünist eyalet yönetimine karşı oynanmıştı. Kerala'daki yönetim adil bir seçimle işbaşına gelen ilk komünist yönetimdi. Ne var ki, bu oyun geri tepmektedir. Çünkü bu yöntemle devrilen yönetimler, yapılan ilk seçimleri kazanarak yeniden iktidara gelmektedir. Bu Kerala'da böyle olduğu gibi, Keşmir'de de muhtemelen böyle olacaktır.

Bu nokta bizi **Siyaset '84**'ün ortaya attığı başka bir konuya, Hindularla Müslümanlar arasındaki "eski düşmanlık" konusuna getiriyor. Bu "eski düşmanlığın" aslında bir efsane olduğunu göstermeye burada olanak yok. Ancak 1947'den bu yana meydana gelen bütün Hindu-Müslüman çatışmalarının ya merkezi hükümetin ya da eyalet yönetimlerinin işine geldiği zamanlarda patlak vermiş olduğunu kesinlikle ifade edebiliriz.

Ekonomik etken giderek daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Cemaatler arası şiddet hareketleri ile ilgili araştırmalar, şiddet eylemlerinin amacının, Hindulara iş olanakları açmak için, dokumacılar, halıcılar, v.b. Müslüman meslek gruplarına zarar vermek olduğunu göstermiştir. Maharaştra'da Hindu-Müslüman çatışması da, bu etkenle açıklanabilir. İndira Gandi'nin yakın adamı **Abdürrahman Antulay**, yolsuzluklar nedeniyle yargılanırken, eyaletin istikrarsızlığa sürüklenmesi de açıklayıcı bir etken olabilir. Bayan Gandi'nin sorunu, eyalet düzeyinde kendisini destekleyen politikacıların halkın sevmediği yoz unsurlar oluşudur. Onlar için politika çabuk zengin olmanın bir yoludur. Ama seçmenlerin bunu anlaması fazla zaman gerektirmiyor. Buna en iyi örnek, yukarıda sözünü ettiğimiz, yakın zamana kadar yönettiği eyalette şimdi yolsuzluk gerekçesiyle yargılanmakta olan Maharaştra Başbakanı Antulay'dır. Bu durumlarda halkın tepkisi, kim olursa olsun, Bayan Gandi'nin desteklediği adayın karşısına çıkanı seçmek oluyor. Andra Pradeş'te ünlü film yıldızı N.Rama Roa bu şekilde seçilmiş; hemen ardından Bayan Gandi tarafından devrilmiştir.

Hukuk devletine son verdiği 1975'teki "olağanüstü durum" rejiminden bu yana İndira Gandi, Nehru ailesine sadakate dayalı yeni bir siyasal yapı oluşturmaya çalışıyor. Bu, Kongre (I) Partisi'nin gerçek bir ulusal parti olma niteliğini yitirmesine yol açmıştır. Buna tepki olarak, bütün eyaletlerde İndira Gandi'nin politikalarına karşı çıkan yerel partiler doğmuştur. Bu gelişmeye, Hindistan'ın birliğini tehdit eden bir nitelik yüklemek yanlıştır. Aksine, 1947'den bu yana merkezi hükümetin yukarıdan sağladığı birlik, Hindî konuşan kuzeyin egemenliğine hizmet etmiştir. Şimdi birlik, eşitlerin birliği; aşağıdan, eyaletlerden desteklenen bir birlik temeline oturmakta. Bu yılın başında, aralarında Keşmir, Madras, Andra, Batı Bengal'in de bulunduğu, birbirinden çok ayrı özellikleri olan sekiz eyaletin başbakanları buluşarak İndira Gandi'nin istikrarsızlık yaratma stratejisiyle nasıl başedebileceklerini görüştüler. O tarihten sonra Bayan Gandi, Keşmir ve Andra Pradeş eyalet hükümetlerini devirdi. Buna karşı, Yeni Delhi'de bile bir milyondan fazla insanın merkezi yönetim aleyhine gösterilere katıldığı yoğun bir tepki sürmekte. Bu tepki, "Hindistan mozaiğinin sıvalarını" eritmekten çok, muhalefeti, Bayan Gandi'nin dar görüşlü, kısıtlı ve yoz yönetimine karşı daha ciddi bir biçimde alternatif aramaya zorlayabilir.

FEROZ AHMAD

ABD'nin Boston kentindeki Massachusetts Üniversitesi'nde Tarih Profesörü olan Feroz Ahmad, Hindistan doğumludur.

Bir Türkiye yakın tarihi uzmanı olan Feroz Ahmad'ın çalışmaları arasında İttihat ve Terakki (1971), Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayatın Kronolojisi (1976) ile İngilizce Türkiye'de Demokrasi Deneyi: 1950-1975 (1978) adlı kitapları var.

Hindistan'dan mesajlar

Ülkenin en ünlü fotoğrafçısı Rai'ın kendi seçtikleri

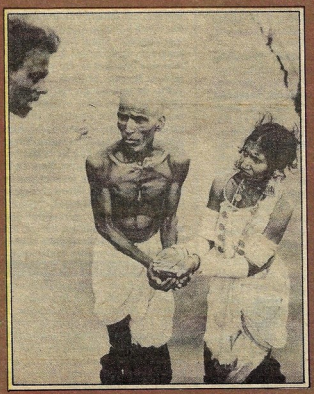

Raghu Rai, bugün foto muhabirliğinde dünyanın en önde gelen isimlerinden biri. Kendi ülkesi Hindistan'ın en ünlü fotoğrafçısı olan Rai'ın fotoğrafları National Geographic Magazine, Paris Match, Stern, Time ve Newsweek gibi dünyanın belli başlı dergilerinde sık sık yayınlanıyor. Fransı Milli Kütüphanesi, Rai'ın fotoğraflarının tam bir koleksiyonunu bulunduruyor.

Rai'ın en çok övülen özelliği, tek bir fotografla koca bir mesajı iletebilecek yeteneğe sahip oluşu. Toplumsal ve siyasal olaylara taraflı bir gözle; olayı anlamak ve anlatmak için bakan bir sanatçı. Gözlem ve düşüncelerini, üstün artistik yeteneğini kullanarak fotoğraflarıyla dile getiren bir yorumcu.

Son olarak Hindistan'ın ünlü India Today dergisinin görüntü editörlüğünü sürdüren Rai'ın çeşitli kitapları yayınlanmış bulunuyor. Hazırlamakta olduğu son kitap, Sihleri konu alıyor.

Raghu Rai'ın Illustrated Weekly of India dergisi için kendisinin seçtiği en iyi çalışmalarından birkaçını sunuyoruz.

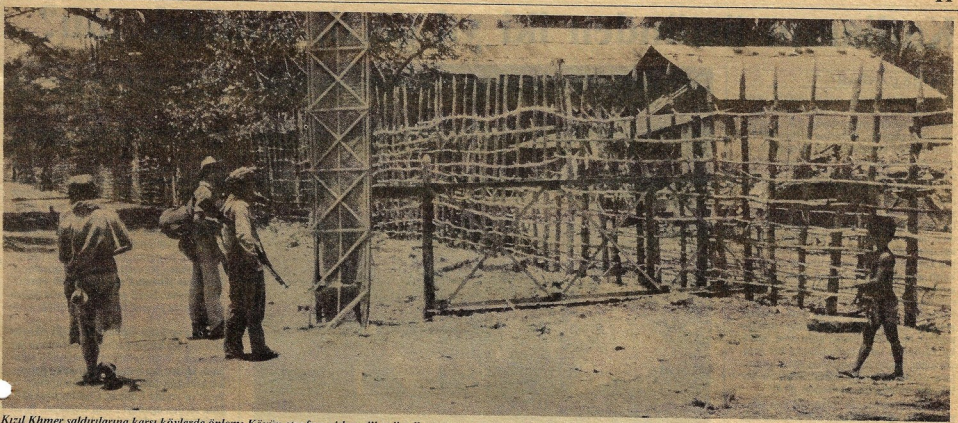

Kızıl Khmer saldırılarına karşı köylerde önlem: Köyün etrafına çitler, dikenli teller...

Dünyanın en bahtsız ülkelerinden biri

Kamboçya'ya Batı yardım etmiyor, Sovyetler de "edemem" diyor

Kamboçya uzun yıllardır huzursuzluk ve kargaşa içinde, siyasi alanda bir istikrara ulaşılamamasının yanında, tarım alanındaki sorunlar, sağlık alanındaki yetersizlikler, Kamboçyalıların içinde bulunduğu ümitsizliği bir kat daha arttırıyor. Batılı ülkeler sadece birtakım insancıl yardımla (okul kitabı ve tebeşir gibi) yetinirken, Sovyetler bu konuda kaynağa sahip olmadığını belirterek yardımı sınırlıyor. Batı, yardım etmeyişinin gerekçesi olarak Çinhindi yarımadasında Vietnam ve Sovyet emperyalizminin eline parasal olanaklar sunmak istemeyişini ileri sürüyor.

BM'nin Kamboçya'ya yaptığı yardım 1979/81'den sonra önemli bir düşüş göstermiştir. 1979'da 400 milyon dolar tutarında yardım yapılırken, bugün 10-15 milyon dolara düşürüldü. Batının yardımdan kaçınması ve BM'in yardım miktarını düşürmesinin pratikteki sonucu, varolan teknik araçların da kullanılamaz hale gelmesi oldu. 1979'da ülkeye gönderilen su pompalarının yüzde 90'ı bozuldu, sosyalist ve kapitalist ülkeler tarafından inşa edilen deniz nakliye araçlarını da farklı bir son beklemiyor.

— Uzmanlar Kamboçya'nın yılda üç, hatta dört kez ürün almaya müsait bir iklimde bulunduğunu bildiriyorlar. Pol Pot rejimi sırasında tahrip edilen su kanallarının yeniden inşa edilmesi ve yeterli gübre ithalatının yapılması durumunda ülkenin tarım alanında iki yıl içinde kendi kendine yetecek duruma gelebileceğini belirtiyorlar. Uzmanlar bütün bunlar için yarım milyar dolarlık bir yardımın gerekeceğini söylüyorlar. Ancak bu yardıma ne Batı ülkelerinin isteği ne de Sovyetlerin yeterli olanağı var. Pnom Penh'de bulunan sosyalist diplomatlar Batı, Kamboçya'ya yardım etmediği sürece geçen zamanın kendilerinin yararına işlediğini samimiyetle ifade ediyorlar. Kapitalist ülkeler Kamboçya'da yatırım yapmayı reddederlerken, bazı Batılı kuruluşlar küçük endüstri kuruluşlarının hammadde ihtiyacı finansmanını yüklenerek boykotu çiğniyorlar. Böylece Kamboçya'nın gelişimi bir yanda bir bend, başka bir yerde bir sulama kanalı inşa edilerek sağlanmaya çalışılıyor.

Yorgun ve güvensiz

Uzun yıllar Kamboçya'da bulunan Batılı bir gözlemci ülke halkının içinde bulunduğu durumu şöyle özetliyor: **"İnsanlar geleceklerinden emin değil, yorgun ve güvensizler. Gelirleri ise aşırı derecede düşük."**

Kamboçya Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan bir memurun eline ayda 140 Riyal, yani 3 dolar geçiyor. Başkan Heng Samrin'in kazancıysa ayda 1000 Riyal'den yani 20 dolardan fazla değil. Yüksek fiyat artışlarının sürekli gündemde olduğu Kamboçya'da, bir kilo pirinç 4 Riyal, bir kilo domuz eti 22 Riyal. Devlet, çalışanlarına tüketim maddelerinde bazı indirimler uygularken, şehirlerde bulunan memurların da kira ödemek için bir sorunları yok. Aynı zamanda elektrik sayaçları olmadığı için elektrik faturalarını da ödmek zorunda kalmıyorlar.

Ümitsizlik ve sefaletle karşı karşıya olan bütün ülkeler gibi Kamboçya'da da çürüme, yozlaşma ve rüşvet zirveye doğru tırmanıyor. Örnek vermek gerekirse, devlet otelinde hizmetçilerin çamaşırlarınızı almalarını istiyorsanız dolar olarak bahşiş vermeniz gerekiyor, yorgun taksi şoförlerini direksiyon başına ancak bir paket Camel sigarası getirebiliyor.

Kamboçya halkını tehdit eden bir diğer sorun sağlık hizmetleri. Bundan 2 yıl önce Kamboçya'da çalışmış olan Avrüpalı doktorlar, önceleri pislik içinde olan ve sık sık farelerin istilasına uğrayan hastanelerin bugünkü durumunu daha iyi gördüklerini belirtiyorlar. Ayrıca beslenme yetersizliğine ve yeni doğan çocuklarda enfeksiyon hastalıklarına daha az rastlandığını söylüyorlar.

Ancak **"17 Nisan Hastanesi"** Müdürü **Oum Saphan** hastanelerde temizliğin temel sorun olma özelliğini bugün de koruduğunu bildiriyor. Kendi hastanesinde 400 hastanın yatmasına karşılık sadece bir tuvaletin bulunduğunu, suyun günde ancak birkaç saat aktığını belirtiyor. Oum Saphan rüzgâr estiğinde hastane odalarına korkunç bir kokunun dolduğunu, bu nedenle, ilerideki bataklıkta 2 metrelik kazıkların üstüne 6'sı kadınlar 6'sı da erkekler için olmak üzere 12 tuvalet inşa ettirdiğini söylüyor. Yatalak hastaların lâzımlıklarının taşınması işlemini akrabaları üstleniyorlar.

Kamboçya'da pirinç ekimi muson rüzgârlarıyla doğrudan ilişki gösteriyor. Rüzgâr durduğunda bir küçük torba pirincinden başka bir şeyi olmayan barakalardaki insanlar açlıkla burun buruna geliyorlar. Çoğunluğunu çiftçilerin oluşturduğu Pnom Penh'de bugün 700 bin insan barınıyor. Suların günde ancak birkaç saat aktığı Pnom Penh'de kabloların eski olması nedeniyle varolan elektriğin yüzde 30'u daha evlere varmadan kayboluyor.

Bugün Pol Pot birçok sorunun yaratıcısı olmakla suçlanıyor. Ancak Pol Pot rejiminin her sorundan ve her kötülükten sorumlu olduğunu savunmak gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Eğer doktorlar öğle yemeğinden sonra domino oynayıp, ameliyatları yabancı doktorlara bırakıyorlarsa, eğer doktorlar ve hemşireler politik kurslara gönderilip bu sırada ağır hastalarla ilgilenemiyorlarsa, bunlara iktidardan kovulmuş Kızıl Kmerlerden başka bir sorumlu aramak gerekir.

Taylandlı bir general, Kamboçya'nın siyasi geleceğinde 3 seçenek görüyor: **"Ülke ya tamamen Vietnam'a bağlanacak ya direnişçilerin eline geçecek ya da Pnom Penh'teki Vietnam yanlısı rejim ve Prens Sihanuk yönetimindeki 'Demokratik Kamboçya Koalisyonu' arasında bölünecektir."**

Vietnam ordusunun Kamboçya'ya girmesinin üstünden 5 yıl geçti. 5 yıl içinde zarar gören kanallar, evler, köprüler onarılabilir, en azından Pnom Penh'in su ihtiyacını karşılayacak, sağlık hizmetlerini düzeltecek bir aşamaya gelinebilirdi. Batı devletlerinin yardımdan kaçındığı Sovyetlerin ise yardım için yeterli kaynağa sahip olmadığı Kamboçya ile komşu ülkeler ve büyük güçler sadece kendi çıkarları çerçevesinde ilgileniyorlar.

Katliamın üstünden iki yıl geçti; unuttuk mu?

CENGİZ ÇANDAR

İki yıl önce bugün, yakın tarihin tanık olduğu en insafsız ve vahşi katliamlardan biri-Beyrut banliyösünde, Sabra ve Şatila adını taşıyan, birbirine bitişik iki Filistin mülteci kampında gerçekleştirildi. 17 eylül günü başlayan ve 18 eylül günü olanca hızıyla ve kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk demeden kamplardaki Filistinlilerin tam anlamıyla hunharca boğazlanmasıyla süren katliam 19 eylül günü duyuldu. Katliamın ortaya çıkmasıyla tüm insanlık vicdanı derin bir yara aldı. Tüm İslam ülkeleri uzun süre öfkeyle sallandı. Sabra ve Şatila katliamının yarattığı uluslararası çalkantı gün geçtikçe arttı ve önce İsrail'in güçlü adamı, Savunma Bakanı Ariel Şaron'un, daha sonra da giderek Başbakan Menahem Begin'in başını yedi. Askeri alanda, Lübnan'da Filistinliler üzerine mutlak bir askeri başarı elde eden İsrail, bu katliamla birlikte bambaşka bir sürecin içine, askeri kazançlarını siyasi sonuçlara dönüştüremedi, hatta siyasi ve ahlaki bir bunalımın çıkmazına girdi.

Katliamın aritmetik bilançosu tam bilinmiyor. İsrail ve katliamı bilfiil yürürlüğe koyan Lübnanlı Falanjist güçler, öldürülen Filistinlilerin (ve bir kısım Lübnanlının) sayısını 300-400, yabancı basın çevreleri 1400-1500, FKÖ lideri ise 3 bin 200 olarak açıklıadılar. Kuşkusuz, dünya tarihi Sabra ve Şatila katliamından çok daha geniş çaplı katliamlara tanıktır. Sabra ve Şatila katliamının yarattığı çalkantının bunca güçlü ve etkili olmasında, katliam görüntülerinin çok çabuk ve bütün çıplaklığı ile milyonlarca kişinin gözleri önüne getirilebilmiş olmasının önemli rolü olmuştur.

Katliamın tarihi, zamanlaması, yapılış biçimi ve katillerin kimliği de siyasal sonuçlarının çok ağır olmasına neden oluşturmuştur.

Bilindiği gibi, Sabra ve Şatila katliamı, İsrail'in 1982 yazında Lübnan'ı işgalinin ve iki ay süren Beyrut kuşatmasının ardından gelmiş ve çok acımasız ve amansız bir savaşı doruk noktasına çıkararak, zaten günler boyu uluslararası vicdanı rahatsız eden bir durumun yol açtığı tepkileri de doruk noktasına uluştırmıştır.

Kimin "güvenliği"?

İsrail, 6 Haziran 1982'de Lübnan'ı işgal etmeye başladığı zaman işgalin amacını **"kuzey sınırlarını güvenlik altına almak ve bu amaçla FKÖ kuvvetlerini Lübnan'dan çıkartmak"** olarak belirlemişti. İsrail askeri makinesi bir silindir gibi önüne çıkanı devirip 13 Haziran 1982 akşamüstü başkent Beyrut kapılarına dayanmış ve kenti kuşatmaya başlamıştı. Aralıksız bir bombardımanın altında sürdürülen başkentin Müslüman kesimin direnmesi FKÖ lideri Yaser Arafat'ın ve FKÖ gerillalarını 12 ağustos tarihinde bir anlaşma sonucu kenti terketmeyi kabul etmeleriyle sona ermiş, bir anlamda İsrail amacına ulaşmıştı. Arafat'ın ve FKÖ savaşçılarının Beyrut'u boşaltması işlemleri ağustos sonu ve eylülün ilk günlerinde tamamlanmıştı.

Uluslararası ayıp

FKÖ kuvvetlerinin kentten ayrılmalarından sonra, Beyrut'ta kalan Filistinli sivil halkın güvenliği, 12 ağustosta ABD Başkanı Reagan'ın özel temsilcisi Philip Habib'in imzasını taşıyan anlaşma uyarınca ABD, Fransız, İtalyan askerlerinden oluşacak Çok Uluslu Kuvvet'in (MNF) taahhüdüne bağlanmıştı. Ne var ki, Çok Uluslu Kuvvet eylül ortalarına doğru, görevlerini yerine getirdikleri kanısıyla ya da gerekçesiyle Beyrut'tan ayrıldı.

Dolayısıyla, Sabra ve Şatila katliamı gerçekleştirildiği zaman, İsrail, Lübnan'ı işgali sırasındaki amaçlarına zaten ulaşmıştı. Katliam, güvenlikleri FKÖ'nün Lübnan'ı terki şartına bağlanan bir anlaşma ile uluslararası taahhüt altında bulunan silahsız ve masum halka yöneldi. Böylece, Sabra ve Şatila katliamı, bu noktada şu gerçeği su yüzüne çıkarttı:

İsrail'in Lübnan'ı işgalinin gerçek nedenlerinin ilan ettiği amaçlarla bir ilgisi yoktur.

Dahası, uluslararası camia, güvenliklerini kendilerine emanet edilen günahsız insanların boğazlanmasını engelleyememiş olmanın ayıbı altına sokuldu.

Karmaşa arttı

Bu iki unsur şu sonuçları beraberinde getirdi:

1. Sabra ve Şatila katliamı, İsrail devletinin güçlülüğünün başlıca dayanağı olan Yahudi toplumunun iç dayanışmasını alt üst etti. Yahudi etiğinde derin bir gedik açarak, moral bir krize yol açtı. İsrail tarihinin en büyük gösterileri katliam üzerine patlak verdi. İsrail nüfusunun onda biri oranında, 300 bin kişinin katıldığı gösteriler patlak verdi. Bu, Türkiye'de 5 milyon kişilik gösterilerin yapılmasıyla eş anlamlıdır.

İsrail toplumunda bir kutuplaşma doğdu. "İsrail Kralı Arik" adıyla anılan ve İsrail'in iktidar doruklarında tırmanan Ariel Şaron, savaş kazanan muzaffer bir komutan olmasına rağmen gözden düştü. Başbakan Menahem Belgin de olayın sarsıntılarıyla sallandıktan sonra iktidardan çekildi.

İsrail'deki siyasi bunalım hâlâ önü alınamayan biçimde sürüp gidiyor.

2. Çok Uluslu Kuvvet, Sabra ve Şatila olayı üzerine Beyrut'a dönmek zorunda kaldı. Çok Uluslu Kuvvet'in Beyrut'a dönmesiyle birlikte Lübnan ve tüm Ortadoğu'da siyasal sürecin kalıpları, boyutları ve yönü değişti. Özellikle ABD giderek Lübnan mayın tarlasının içine daldı. Büyük askeri kayıplar verdiği saldırıların hedefi oldu. Lübnan'da empoze etmek istediği sistem çöktü ve başta Amerikan deniz piyadeleri, Batılı askerler çaresizlik içinde Lübnan'ı terkettiler.

Bu gelişmelerin sonucu olarak, Ortadoğu bunalımı daha da karmaşık bir duruma kaydı.

Katliamın sorumlusu kim?

Sabra ve Şatila katliamının bunların yanı sıra Lübnan'ın iç dengelerine ve İsrail ile Lübnanlı müttefiklerinin ilişkilerine yansıyan, dolayısıyla İsrail'in, Lübnan ve Lübnan'ın kişiliğinde tüm bölge politikasını etkileyen sonuçları da bulunuyor.

Tartışmasız kabul edilen olgu, hunhar katliamın İsrail'in gözetiminde ve lojistik desteğinde Lübnanlı Hıristiyan silahlı güçler, Falanjistlerin askeri kolu olarak -pek de doğru olmayan biçimde- nitelenen Lübnan Kuvvetleri'nin lideri Beşir Cemayel, İsrail süngüleri altında yapılan bir seçimle Lübnan Cumhurbaşkanlığına seçilmişti. Beşir Cemayel görevi devralmasından bir hafta önce, 14 Eylül 1982'de bir sabotaj sonucu öldürüldü. 15 eylülde Batı Beyrut kapılarında bekleyen İsrail ordusu, Beşir Cemayel'in ölümüne Hıristiyan kesimde doğacak tepkilerin yol açacağı kanlı gelişmeleri önlemek bahanesiyle Müslüman Batı Beyrut'a girdi. 17 eylül günü de, İsrail'in eğitip silahlandırdığı Falanjist Partisi'nin İsrail ile yakın ilişkiler içindeki unsurları, Lübnan Kuvvetleri'nin ileri gelenlerinden **Elias Hobeika'nın** emrindeki Hıristiyan milisler, İsrail gözetimi altında Sabra ve Şatila'ya girerek katliamı yürürlüğe koydular.

Sabra ve Şatila katliamının açığa çıkması üzerine, hiç kimse katliamı üstlenmeye yanaşmadı. İsrail yetkilileri, katliamın Lübnanlı Hıristiyan milisler tarafından gerçekleştirildiğini tekrarlarken, Falanjistler ve Beşir'in yerine Lübnan Cumhurbaşkanlığına seçilen ağabeyi Emin Cemayel, İsrail suçlamalarını doğrulamaktan kaçındılar. Emin Cemayel'in başlattığı katılım soruşturması bugüne kadar sonuca ulaşmadı. Lübnanlı Falanjistler, olaydan İsrail'i sorumlu tutar bir tavır takındılar.

Sabra-Şatila: Bir insanlık ayıbı

17-18 eylül 1982'de Beyrut'un banliyösündeki iki Filistin mülteci kampında kimine göre 1.400-1.500, kimine göre 3 bin insan katledildi. 19 eylül günü bütün dünyanın içi kalkarak öğrendiği, fotoğraflarını gördüğü olay, hem İsrail'de bir siyasi-toplumsal bunalıma yol açtı, hem de Ortadoğu bunalımını karmaşıklaştırdı.

Güven bunalımı

Nitekim, bu olay, iki müttefik güç, İsrail ve Falanjistler arasında bir güven bunalımı yarattı. Lübnan'da bazı yetkililerin ve basın mensuplarının elinde dolaşan ve İsrail'in yeni Lübnan politikasının mimarı **Uri Lubrani** tarafından hazırlanmış raporda **"Hıristiyan-İsrail bunalımı"** başlığı altında şu bölüm yer alıyor:

"İsrail, Lübnan'da Hıristiyanların imbasına razı olmayacaktır. Ancak, bu ülkede her şey üzerinde Hıristiyanların egemenliğini getiren 1943 formülüne geri dönülmesini de artık kabul etmeyecektir."

Raporda, Lübnan Hıristiyanlarının İsrail'e karşı **"3 büyük"** hata işlediklerine işaret edildikten sonra bunlar şöyle sıralanıyor:

"1. Beyrut'ta bizim kuvvetlerimize katılmamak.

2. Sabra ve Şatila'nın suçunu bize yüklemek.

3. Bizimle barış anlaşması imzalama konusunda yürekli davranmamak. Hiçbir Arap ve elbette ki İsrail, artık onların yanında değildir."

İsrail'in Lübnan'da özel olarak Hıristiyan yanlısı bir politika izlemekten yan çizip, tüm mezhepleri birbirine karşı oynayan ve ülkenin mezhebi temeller üzerinde parçalanmasını öngören politikasının hakkeste geçirilmesinde, bu anlamda, Sabra ve Şatila katliamının "müttefikler arasında" açtığını gediğin rolü açıktır.

Sabra ve Şatila katliamı, İsrail amaçlarına karşı direniş ruhunu sindirmek ve halkta terör yaratmak niyetine dayanıyordu. Lübnan Hıristiyanları ise bu kanlı ve kirli işe, ırkçı-dinci kan davası güden zihniyetlerinin sonucu elerini bulaştırdılar. Sonuç, kimsenin yaptığı işi, aldığı rolü savunamayacağı utanç verici bir fiasco oldu. Bölgesel ve uluslararası siyasi sarsıntılar yarattı. Ancak, Sabra ve Şatila katliamı tarihteki yerini 1980'lerde uluslararası diplomaside ve Ortadoğu politikasındaki etkileriyle almayacaktır. Bu katliam, insanlık tarihinde, tıpkı Nazilerin Aushwitz, Dachau gibi temerküz kampları ve Varşova gettosu türü örnekleriyle ayrı sınıflandırma içinde, acı bir anı, bir insanlık ayıbı olarak yerleşecektir.

Beyrut'un işgaline karşı çıkıp ordudan atılan İsrailli albay:

"Lübnan bir maceraydı; nesnel koşulu da yoktu"

*Haziran 1982'de İsrail ordusundaki bir albay, Elia Geva, İsrail-Lübnan savaşının en yoğun olduğu günlerde, Beyrut'un işgal edilmesi için verilen karara karşı olduğundan, Sharon ve Begin'in verdiği emirleri uygulamayı reddetti. Çünkü Elia Geva için İsrail, kendisine çok pahalıya malolacak bu savaşa devam etmemeliydi. Albay daha sonra ordudaki görevinden istifa etmek zorunda kaldı. Aşağıda Albay Elia Geva ile Fransız dergisi **Le Nouvel Observateur**'ün yaptığı görüşmeyi sunuyoruz.*

— İsrail'in Lübnan macerası sona erdi. Bu savaşta müfrezenizi Beyrut kapılarına götürerek büyük askeri sükse yaptınız, ancak bu askeri kariyerinizin de sonu oldu. Olay nasıl başladı anlatır mısınız?

GEVA— 6 Haziran 1982 saat 10.46'da Lübnan operasyonunu başlatma emri aldık. Emir kuzeyden kıyı boyuna ilerlememizi ve daha önceden belirlenmiş, sınırdan 20 ve 40 km. uzaklıktaki İsrail mevzilerine ulaşmamız ve sonra yeniden emirleri beklememiz üzerineydi.

Menahem Begin, Ariel Sharon, General Raphael Eytan ve Dışişleri Bakanı Ishak Shamir'in bu operasyonun coşkusuyla sürüklenip gitmesinden ve FKÖ'yü Lübnan'dan atarak Lübnan'a yeni bir biçim kazandırdıklarına inanmalarından endişe duyuyordum. Bunların savaşı aşırı bir yere getirmeleri ve hükümet üyelerine yanlış bilgiler verip bazılarını kendi saflarına çekebilmeleri ikinci endişemdi. 7 Haziranda yani savaşın ikinci gecesinde tüm endişelerimde haklı olduğumu anladım. İsrail güçleri doğuda ilerlemeye başlamışlardı. Suriyeliler ateş açıyor ve doğudaki cepheyi geliştiriyorlardı. Savaş geliştirilmiş planlara göre devam edecekti. Bu duygu Beyrut kapısına geldiğimizde daha da kuvvetlendi. Ben böyle bir operasyonun hiçbir nesnel koşulunu göremiyordum.

— Peki düşmanınız, Filistin Kurtuluş Örgütü nasıl hareket etti?

GEVA— Onlara çok çabuk meydan okuduk. Saldırımızın ilk saatlerinden itibaren, yol kenarında kendilerini emniyete alarak birkaç el ateş ediyorlardı ve birliğimizin üzerine birkaç roket gönderiyorlardı. Bazense ölüm korkusunu duymayorlarmışçasına saklanmıyorlardı bile. Yalnız etrafları sarıldığında yerlerini tutmak için savaşmadılar. Bu nedenle onları eleştirmiyorum, çünkü terörist mücadele ancak böyle yürütülür.

— Bunlar sizce terörist mi?

GEVA— Ben sivil ve terörist Filistinli arasındaki ayırımı yapıyorum. Sivillerin sorunu açık, bugün Lübnan'da Yahudilerin yerleştikleri toprakları terkedenlerin çocukları ve torunları onlar. Bugün biz 3. Dünya ülkesi olarak onlarla bir anlaşmaya ulaşmak zorundayız. Ancak, Filistinli silahını bize, sivil veya asker İsrailliye çevirdiği zaman hiçbir tercih yapmadan onu terörist kategorisine yerleştiriyorum.

— Siz ordudaki yüksek rütbeli kumandanlar arasında bu savaşa karşı çıkan en önemli kişiydiniz ve devlet başkanının başının belası oldunuz.

GEVA— Raphael Eytan'ın danışmanlarından biri bana, stratejik plan üzerine geliştirdiğim tartışma ve bunu siyasi sorumlularla görüşme isteğim Eytan tarafından öğrenildiğinde ismime bir çarpı konduğunu söyledi. Zaten o günden sonra birbirimize düşman olduk. Ancak, nasıl ki teröristleri düşmanın saymaktan gurur duyuyorsam, onun da düşmanım olması bana gurur veriyor. Sonuç olarak savaşa karşı mücadelemde hiç taviz vermedim. Benim amacım Beyrut'un fethi için verilecek kararı zorlaştırmaktı. Ancak her şeye rağmen ortaya çıkabilecek kötü sonuçlar nedeniyle diğer generalleri isyana teşvik etme fikrinden hemen vazgeçtim.

— Bu biraz çelişkili değil mi? Kendiniz isyan ediyorunuz ama diğerlerinin sizin gibi davranmalarını istemiyorsunuz.

GEVA— İsrail'de anlaşılması gereken en önemli nokta örneğin Lübnan Savaşı'nın devletin var olma savaşından ayrılamayacağıdır. İsrail'de işler tam tersine işliyor yani bir isyan örgütlemenin imkânı yok. Nasıl olduysa ben, Eytan, Begin ve Sharon ile gizli tartışmaya yaparken bir tümgeneral beni görmeye gelerek **"artık dayanamıyorum emirleri reddedeceğim"** dedi. Onu karşı çıkmaktan vazgeçirmek için elimden geleni yaptım. Aynı dönemde benim tümenimden bazı görevliler olaylar üzerine birtakım beyanatlar verdiler. Tüm bu beyanatları tam 45 dakikada topladım ve beyanatta bulunanlara niçin kurallara boyun eğmemiz gerektiğini anlattım. Buna paralel olarak aynı şekilde bir konuşma da Sharon ile benim aramda geçiyordu.

— Demek ki üstlerinize emirlere itaat etmeyeceğinizi söylediniz.

GEVA— Ben olara böyle bir savaşta bir tümeni yönetmektense basit bir asker gibi savaşmak istediğimi söyledim. Eytan ve Sharon'a Beyrut'un işgal edilmesi hakkında alınacak bir kararı engellemek için elimden geleni yapacağımı, ancak eğer bana, **Elia Geva canımızı sıkıyorsun, bela olmaktan vazgeç ve taburuna dön** derlerse buna uyacağımı fakat daha sonra ordudan ayrılacağımı belirttim. Sharon bana **"Böyle bir emir almayacaksın"** dedi.

— Bu onun şerefine...

GEVA— Evet ama eğer ben onun yerinde olsaydım bir albayın böyle tavır almasını kabul edemezdim. Öncelikle onun bugünkü yerine hiçbir zaman gelmezdim, yani uygulayıcılarına binlerce ahlaksal sorun çıkartacak saçma bir operasyona gitmezdim. Bu taktik sorunu, var olan hiyerarşik yapıyı koruyarak ancak başka bir biçimde çözerdim. Ve sorun var olmak zorunda olmazdı. Lübnan macerasına kadar savaşların nesnel koşulları üzerine karşılıklı bir anlaşma, bir kültür birliği vardı.

— Bu konuyu Sharon ve Begin ile konuşmadan önce birçok generalle görüştünüz, onların tavırları ne oldu?

GEVA— Bazıları bana Beyrut'un işgaline karşı olduklarını söylediler. Ben de onlara **"Bu görüşlerinizi politik arenada açıklamak sizin göreviniz, görüşlerinizi iktidara aktararak neden karşı olduğunuzu belirtmek, alınacak kararı etkilemek zorundasınız,"** dedim.

— Sharon ile konuştunuz mu?

GEVA— Bu çok daha çekişmeli bir görüşmeydi. İki saat sürdü ve çay bardaklarımızdan başka da tanık yoktu. Bugüne kadarki askeri yönetimimden dolayı beni kutladı. Askeri taktik, strateji, politika ve bunların ahlaksal yansımaları üzerine düşündüklerimi ifade ettim.

Beni temelli geri dönmem için ikna etmeye çalıştı, çünkü ordunun benim gibi düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyecek insanlara ihtiyacı vardı. Bana **"Bunu askerlerine de öğretmek zorundasın"** dedi. Ben de ona **"Siz de onları Beyrut katliamına göndermemelisiniz"** dedim. Ona birçok kez Beyrut'un alınışının malolacağı kayıpların önemini belirttiğimde **"Bunu Begin'e de tekrarlayın"** dedi. Ayrılırken **"Sahip olduğun yetenekler ve düşüncelerini savunmandaki başarılarından dolayı benim tarafımda olmaman, benim için üzüntü verici"** dedi. Tahmin edileceği üzere ben de ona benim tarafımda yeralmamasından üzüntü duyduğumu belirttim. Bu onu çok eğlendirdi.

— Menahem Begin'e birçok sivil ve askerin öleceğini yani bu operasyonun sayısız kurbanları olacağını söylediniz mi? Peki ona Batı Beyrut'ta sokakta oynayan çocukları makinalınızın dürbünüyle seyrettiğinizden de bahsettiniz mi?

GEVA— Kendisi birçok kez soykırım yaptığı için, bunlar söylendiğinde güçlü bombalarımızla o kadın ve çocukları nasıl yok edebileceğimizi hayal edeceğini düşündüm. Tüm bunları anlattığımda beni dikkatle dinledi ve bu işgalde ne kadar kayıp vereceğimiz üzerine tahminlerimi sordu. Çok sayıda, hem de çok büyük sayıda dediğimde **"Genç albayım siz devlet başkanıyla hemfikir değilsiniz"** dedi.

— Siyasi sorumlularla görüşmelerinizden sonra ne oldu?

GEVA— Devlet başkanına telefon ettim ve ona düşüncemi değiştirmediğimi söyledim. 24 saat sonra orduyu terketmem gerektiğini söylemek için beni çağırdı.

— Ordudan ayrıldıktan sonra, sizi tümüyle boykot mu ettiler, yoksa bir dönem yedeğe alınmanız ve sonra görevinize dönmeniz gibi bir teklifte bulundular mı?

GEVA— Çok garip bir biçimde böyle bir girişimde bulunuldu. Bir müddet önce görüştüğüm biri eğer düşüncelerimi değiştirdiğimi söylersem ordunun bana karşı tavrının değişeceğini ima etti. Ben de çok küçümseyici bir tavırla, **"Bu işte ben kaybetmedim, ordu kaybetti"** dedim. Ona bir sürü isteki katılımlarımdan bahsettim ve ordunun emrinde benden daha iyi çok adamı bulunduğunu sanmadığımı söyledim. Ve ilave ettim: **"Keşke benden daha iyilerin sayısı çok fazla olsaydı."** Ve **"Hiçbir zaman haksız olduğumu söylemeyeceğim"** dedim.

— Barış mitingi esnasında, insanları boyun eğmemeye ve Lübnan'a hizmet etmeye çağırdınız?

GEVA— Gerçekten ben başkaldırmaya karşıyım ama bu savaşın nesnel koşullarına da karşıyım. Esasında İsrail'in tarihi bu tip olaylarla bezeli. Örnekler önümüzde, Ben Gourion'un emirlerini uygulamayı reddeden General Ben Hour. Bağımsızlık savaşı esnasında Altoléna gemisile taşınan silahları orduya vermeyi reddeden Irgun'da Menahem Begin. Ve Renşavas'ta hiç istisnasız dikbaşlılık eden Ariel Sharon. Ve 1967'de, savaşın başlamasını isteyen generaller, alınan kararlar karşısında rütbelerini iade etmeye Levi Eshkol'e gittiler.

ALBAY GEVA — "Begin'in kendisi de birçok kez soykırım yaptığı için Beyrut'ta ne kadar çok kadın ve çocuk öldüreceğimizi anlattım. O, bizim ne kadar kayıp vereceğimizi sordu."

İsrail, 1982 haziranında Beyrut'u işgale hazırlanırken bir albay, Ariel Sharon ve Menahem Begin'in verdiği emirleri uygulamayı reddetti. Emir, Beyrut'un işgal edilmesi, emri reddeden albay Elia Geva'ydı.

"Eğer ben Sharon'un yerinde olsaydım," diyor Geva, " öncelikle uygulayıcılarına binlerce ahlaki sorun çıkartacak saçma bir operasyona gitmezdim. Sorun da hiç çıkmazdı. Lübnan macerasına kadar savaşların nesnel koşulları üzerine karşılıklı bir anlaşma, bir kültür birliği vardı."

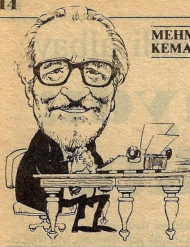

MEHMED KEMAL

Yasak Savmalar

Demokrasiye geçiş sürecini hızlandırmaya çalışır, elbirliğiyle çaba harcarken bakanlıklarda bazı tuhaf işler oluyor. Eğer Sayın Özal, gerçekten demokrasiye geçiş sürecinde içtenlikli davranıyorsa, bu türlü olayları engellemelidir.

Şair Muazzez Menemencioğlu, tanınmış ve yıllardır şiir yazan ünlü bir ozanımızdır. Bugüne değin yayınlanmış birkaç şiir kitabı vardır. Bunların arasında biri de *"Dünya Çocukların Olacak"*tır. Özellikle çocuk şiirlerini içermektedir. *Dünya Çocukların Olacak* adlı şiir ilkokul beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarına da alınmıştır. Yıllardan beri kitaplarda olan bu şiir öteki okuma metinleri arasında bulunur. Ancak Muazzez Menemencioğlu'nun *"Dünya Çocukların Olacak"* adlı şiiri ders yılı ortasında Bakanlıkça *"görülen lüzum üzerine"* kitaplardan çıkarılmaya kalkışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Vekili Atıf Özmen imzasıyla valiliklere gönderilen genelgede şunlar yazılmaktadır:

"İlkokul 5. sınıf Türkçe ders kitabının 1983 yılı baskısının 117. sayfasında yer alan 'Dünya Çocukların Olacak' *şiiri görülen lüzum üzerine çıkarılmıştır."*

Şimdi müsteşar vekili şiirin *'görülen lüzum üzerine"* kitaplardan çıkarılmasını bir genelge ile istiyor ama, bu şiirin kitaplardan nasıl çıkarılacağı üstüne pratik bilgi vermiyor. Öyle ya şiir, kitaptan nasıl çıkarılacaktır? Şiir, bir öğrenci değil ki, sınıftan çık git, denildiğinde kapıyı ardına kapayıp çıkıp gitsin. Bir şiir kitaptan nasıl çıkarılır? Bir şiir kitaptan çıkarılırken ne türlü bir işlem yapılır? Sayın müsteşar vekili bu konuda da ilgilileri uyarmalı, aydınlatmalıydı. Kitaptaki 117. sayfalar tek tek yırtılacak mıydı? O sayfalar yırtıldıktan sonra yerine ne konulacaktı? Acaba büsbütün boş mu bırakılacaktı? Dahası var, kitabın içinde böylesi zararlı bir şiir bulunduğuna göre kitap toplatılacak, piyasadan kaldırılacak mıydı? Bu çevrelerin bu konuda elbette bildikleri vardı.

Bizim de bildiğimiz bir konu varsa, daha önce Talim ve Terbiye Dairesinden geçmiş, çocuklara okutulmasında bir sakınca görülmemiş şiirin birdenbire kitaplardan çıkarılıp (sökülüp) atılmasının istenmesine ne denir? Buna sansürcülük denebilir mi? Türlü konularda sansür eğilimlerine tanık olmaktayız. Bu yapılan hareket herhalde dünyada benzeri çok az görülen sansür eylemlerinden biri olacaktır. Muazzez Menemencioğlu'nun Bakanlık işgüzarları tarafından sakıncalı görülen ama şimdiye değin onbinlerce çocuk tarafından okunan, ezberlenen, öğretmenlerce yorumlanan *'Dünya Çocukların Olacak'* adlı şiirini buraya alıyorum.

"Ananın yüreğine ektiği sevgi / Serpilip açacak / Gelincik tarlası gibi / Babanın yüreğine ektiği umut / Kucaklayacak evreni / Dağılacak seni ürküten karabulut / Öğretmenin yüreğine ektiği biling / Amacını bulacak / Dünya siz çocukların olacak"

Soruyoruz şimdi, ne var bu şiirde korkulacak? Dünyamızda özlemi çekilen umut, sevgi, barış, dostluk kitap yırtmakla ortadan kaldırılabilir mi? Çocuklara sevgi, umut, dostluk dolu bir dünya sunmanın suç olduğu nerede görülmüştür? Bütün sevgiler, umutlar, özlemler, dostluklar çocukların, yani geleceğin pırıl pırıl kuşaklarının olmayacak da kimin olacaktır? Bunu yasaklayan, ilkokullarda okuyan torunları varsa, bu yasak karşısında onların yüzüne nasıl bakacaktır.

Bazı yasaklara belki bir imza yeterli görülebilir. Ama bilinmelidir ki, yasaklayan tarih karşısında kendini yasaklıyor, kör bir karanlığa atıyordur.

cemal nadir'den

25 Temmuz 1945

"Tegayyür eylemiştir âlemin ol rütbe ahlakı,

Bize nakli tevarihin gelir güya yalan şimdi!"

arşiv konuşuyor

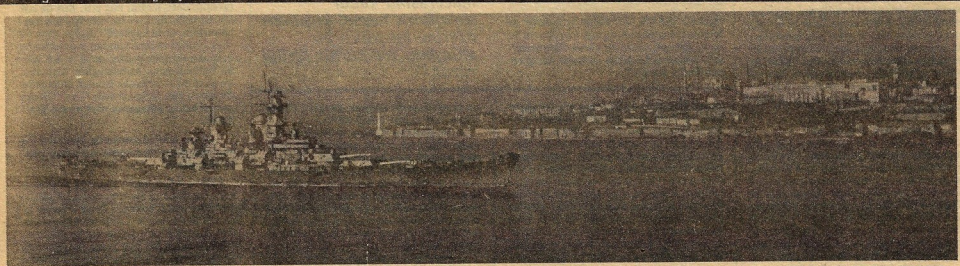

Missouri İstanbul'da

Washington Büyükelçimiz Münir Ertegün'ün cenazesini getiren Missouri zırhlısı 5 nisan 1946'da İstanbul'a gelmiş, büyük törenlerle karşılanmıştı. Karaköy'den Beşiktaş'a kadar olan saha ve Beyoğlu'nun bazı semtlerindeki ev ve dükkânlar aynı renkte boyatılmış ve kaldıkları dört gün içinde gemi personeli çeşitli spor karşılaşmaları yapmışlardı. Fotoğrafta ABD Devlet Başkanı Truman'ın özel temsilcisi Mr. Weddell'i de taşıyan Missouri zırhlısını İstanbul limanına girerken görüyorsunuz.

ANKET DEFTERİ

Ferhan Şensoy

Anket sevmeyene de anket doldurturlar

Tiyatro yazarı, yönetmen ve tiyatro oyuncusu gibi üç sıfatı birden taşıyan Ferhan Şensoy 1951 yılında Samsun'un Çarşamba ilçesinde doğdu. Çarşamba'dan İstanbul'a transfer olduktan sonra Galatasaray Lisesi'ni bitiren Şensoy, yüksek öğrenimini Fransa'da Strasbourg kentindeki Ecole Superieure D'Art Dramatique'de tamamladı. Kanada'nın Montreal kentinde "Şu Gogol Delisi" ve "Gülen Harem" isimli Fransızca iki tiyatro eseri yazıp sahneleyen Şensoy askerliğini yapmak için Türkiye'ye döndü. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir azizliğine uğrayan Şensoy, **"lise mezunu"** sayıldı ve askerliğini er olarak geçtiğimiz yıl tamamladı. Değişik tiyatrolarda oyuncu olarak çalışan Şensoy, 1980'de "Şahları da Vururlar"la Ortaoyuncular Tiyatrosu'nu kurdu. Şensoy'un "Kazancı Yokuşu", "Şahları da Vururlar" ve "Afitap'ın Kocası İstanbul" isimli üç kitabı var. Babasının viskilerine olan merakı nedeniyle İstanbul'da ayrı bir evde oturmak zorunda kalan Şensoy, tüm yaşamı boyunca içeceği içkileri 10 yılda içip bitirdiği için yakın zamanda bir pankreas rahatsızlığı geçirdi. Bu hastalıktan ucu ucuna kurtulan Şensoy'a şimdi içki yasak. Kendi deyimiyle ailesinin bu işten oldukça memnun olmasına karşın, müzlukların her gün birer-ikişer esrarengiz şekilde eksildiğini gören mahalle bakkalının hiç memnun olmadığı söyleniyor. Rivayete göre Ferhan Şensoy halen bekâr...

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Düşündüğünü söyleyememek.*
Nerede yaşamak isterdiniz? *Trende, gemide. Gezginciliği seviyorum, her yeri seviyorum.*
Sizce yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Bilmiyorum. Çok merak ediyorum.*
Hangi hataları bağışlarsınız? *Mürettip hatalarını.*
Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahraman? *Sezua'nın iyi insanı. Minka Abla.*
En sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Tarih kitaplarında adı geçmeyenler.*
En sevdiğiniz yaşayan kadın kahramanlar? *Güzin Abla, Bülent Ersoy.*
En sevdiğiniz besteci? *Beethoven.*
Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Dürüstlük.*
Bir kadında? *Zekâ, beceri.*
En sevdiğiniz uğraş? *Yazmak.*
Kimin ya da kimlerin yerinde olmayı isterdiniz? *Ben yerimde rahatım, kimse de benim yerimde olmak istemesin.*
Başlıca karakter özelliğiniz? *Tezcanlılık.*
Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Mizah duygusu.*
En büyük yanılgınız? *O kadar çok yanılıyorum ki her gün, hangisi en büyük bilemiyorum.*
Mutluluk rüyanız? *Tiyatroyla dünya turnesi.*
Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Jupp Derwall'in apartmanımıza yönetici olması (Aynı apartmanda oturuyoruz maalesef.)*
Ne olmak isterdiniz? *Leblebici.*
En sevdiğiniz renk? *Beyaz.*
En sevdiğiniz çiçek? *Su çiçeği.*
En sevdiğiniz kuş? *Türk Hava Yolları.*
En sevdiğiniz yazar? *Çehov başka, Malraux başka, Voltaire başka Haldun Taner başka, her yazarda başka başka şeyleri seviyorum.*
En sevdiğiniz şair? *Verlaine, Turgut Uyar, Hoca Dehhani, Dağlarca, Nâzım.*
Yaşayan erkek kahramanlarınız? *En kahraman Rıdvan.*
Tarihte en çok takdir ettiğiniz kadın kahraman? *Theodora.*
En sevdiğiniz isimler? *Cins isimler.*
En nefret ettiğiniz şey? *Anket soruları yanıtlamak.*
Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *Badanacı Adolf ve arkadaşları.*
Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Tüm barış antlaşmaları.*
Hayranlık duyduğunuz reformlar? *Atatürk reformları, Lüther'in reformları.*
Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Alçakgönüllülük.*
Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Sahnede.*
Şu andaki ruh haliniz? *Heyecanlı.*
Yaşam ilkeniz? *Yok. Sizin var mı?*

Neden olmasın?...

Behçak